

בִּנְיָן עַמִּי עֲשֵׂה

מסכת ברכות

עם באור

"ברכי נפשי"

נכתב בחסדי השם יתברך מאת
חיים כחלון מגיד שעור בישיבת מאור
ישראל

נתניה

איר תשפ"ד

פתיחה

"הללויה, אודה ה' בכל לבב, בסוד ישרים ועדה" (תהלים קיא, א).

"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (שם קיח, א).

"מה אשיב לה' כל תגמולהי עלי" (שם קטז, יב) על אשר זיכני לכתוב חיבור נוסף ביאור
ופירוש על מסכת 'ברכות'.

ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה.

זה לא מכבר ה' אינה לידי זכות גדולה ועצומה לכתוב פירוש על מסכת 'ידיים', שנקרא:
"ידך עשוני ויכוננוני" (שם קיט, עג), שעלה על שולחנם של מלכים, מאן מלכי - רבנן (גיטין דף
סב ע"א), שחזקו ועודדו אותי להיות מוסיף והולך לבאר עוד משניות אחרות.

ומכיון שראיתי שיש תועלת בדבר, שאברכים ובעלי בתים למדו את מסכת "ידיים", שלא
היתה מוכרת להם, וגם מזכים אחרים בפירוש זה, גמרתי אומר להתחיל ולבאר את המסכת
הראשונה בסדר הש"ס - מסכת 'ברכות' שיש בה תשעה פרקים.

מסכת 'ברכות' היא המקור להלכות הברכות שאנחנו מברכים בכל יום בכל מהלך חיינו,
והידיעה של המקורות ההלכתיים והתלמודיים - היא העיקר בעסק התורה וכמו שאמרו
רבתינו בהוריות (דף יד ע"א) סיני ועוקר הרים, סיני עדיף, דאמר מר: הכל צרכין למרי חטיא.
'לפי שמשנה וברייתא סדורים לו מפי השמועה כנתינתן מסיני, דמשנא וברייתא אבוהון
דהלכתא' (רש"י).

שעות רבות של תלמוד תורה הושקעו בכתבת החיבור, ביום ובלילה, בעיקר בלילה, עד
השעות הקטנות של הלילה, ליקוטי בתר ליקוטי, משנה אחר משנה בסבלנות רבה, כדי
שהדברים יהיו ברורים ומאורים ובדרך קצרה כמאמר רבתינו (פסחים דף ג ע"ב) לעולם ישנה
אדם לתלמידו בדרך קצרה.

השתדלתי לבאר בשפה פשוטה השווה לכל נפש, הסתמכתי בעיקר על הפירוש של רבינו
עובדיה מברטנורא, ופירוש התוספות יום טוב, (ופעמים לצורך השלמת העניין בספרים וביאורים
נוספים שמצויים בפירוש עצמו).

מסופר על אחד שהביא לגאון ר' חיים קנייבסקי זצ"ל חיבור על משניות וביקש שהרב

יאמר איזה חידוש, אמר לו הרב: "החידוש הכי גדול הוא להבין פשט במשנה" (קונטרס מנחת תודה - תורה עמוד לב).

ועוד הוה עובדא באחד שהתאונן בפני הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שסובל מקשיים בשינה ומכל מיני מחשבת שמפריעות לו אמר לו תלמד גמרא מסכת ברכות! (שם עמוד עד).

קראתי לפירוש "ברכי נפשי" על שם הפסוק בתהלים "לדוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו. ברכי נפשי את ה', ואל תשכחי את כל גמוליו" (תהילים קג, א - ב), כדי להביע את גודל תודתי לה' יתברך, על שזיכה אותי לכתוב ביאור על מסכת 'ברכות'. עוד ירמוז שתיבות 'פירוש ברכי נפשי' (1268) עולים בגימטריא 'מאיתי חיים כחלון בן אבי גבריאל ואמי ג'והרה ז"ל' (1267) וחסרון אחד בגימטריא לא הוה חסרון).

כאן המקום להודות לאשתי היקרה הרבנית שולמית כחלון תחיה על שמאפשרת לי ללמוד וללמד, ולכל המשפחה היקרה על העידוד והחיזוק. כמו כן ברצוני להודות לבני הרב אפרים כחלון על שיעץ לי ללמוד את מסכת 'ידים', ולכתוב לה ביאור, שבעקבות זה נכתב גם הפרוש על מסכת 'ברכות'.

תכלית החיבור והפירוש הזה לעשות נחת רוח ליוצרנו ולפאר ולרומם כבודו יתברך ולהגדיל תורה ולהאדירה. ויהי רצון שיהיה זה "ריח ניחוח לה'" (ויקרא א, ט), וימצא "חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם" (משלי ג, ד). וצא ולמד מה שכתב הרד"ק (תהלים פרק קמה פסוק י) "וחסידיך יברכוך" - כי כל לשון חסד הוא יתרון הדבר, והמתבוננים תמיד במעשי האל יתברך ויברכוהו תמיד בכל עת התבוננם, הם החסידים. ואמרו רז"ל (בבא קמא דף ל ע"א) 'האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות'. ע"כ. ובודאי שמי שעוסק בדיני ברכות במשנה בגמרא ובהלכה, הוא בכלל "חסידך יברכוך" וזוכה להשפיע עליו ועל בני ביתו שפע ברכה והצלחה וכל טוב. דאין טוב אלא תורה (אבות פ"ו מ"ג).

הקדמה למסכת

'מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת המזון, שנאמר: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוך" (דברים ח, י). ואינו חייב מן התורה אלא אם כן שבע, שנאמר "ואכלת ושבעת וברכת". ומדברי סופרים אכל כזית מברך אחריו.'

'ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחלה ואחר כך יהנה ממנו, ואפילו נתכוין לאכול או לשתות כל שהוא מברך ואחר כך יהנה, וכן אם הריח ריח טוב מברך ואחר כך יהנה ממנו, וכל הנהנה בלא ברכה מעל. וכן מדברי סופרים לברך אחר כל מה שיאכל וכל מה שישתה, והוא שישתה רביעית והוא שיאכל כזית. וכשם שמברכין על ההנייה כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואחר כך יעשה אותה, וברכות רבות תקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה כדי לזכור את הבורא תמיד אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.'

נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינים, ברכות הנייה, וברכות מצות, וברכות הודאה שהן דרך שבח והודיה ובקשה כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו (הרמב"ם בהלכות ברכות פרק א הלכה א - ד).

פרק א

משנה א:

מאימתי קורין את שמע בערבית? משעה שהכהנים נכנסים לאכל בתרומתן, עד סוף האשמורה הראשונה: דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: עד חצות. רבן גמליאל אומר: עד שיעלה עמוד השחר. מעשה שבאו בניו מבית המשתה. אמרו לו: לא קרינו את שמע. אמר להם: אם לא עלה עמוד השחר - חיבין אתם לקרות. ולא זו בלבד: אלא כל מה שאמרו חכמים "עד חצות" - מצותן עד שיעלה עמוד השחר. הקטר חלבים

משנה א:

"רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד השחר" - רבן גמליאל אומר שאפשר לקרוא את קריאת שמע של ערבית עד שיעלה עמוד השחר.

"מאימתי קורין את שמע בערבית" - מבררת המשנה, מאיזה זמן אפשר לקרוא את קריאת שמע של תפילת ערבית?

"מעשה שבאו בניו מבית המשתה, אמרו לו, לא קרינו את שמע" - באחד הלילות חזרו בניו של רבן גמליאל מחתונה, והיה זה אחרי חצות, ואמרו לאביהם לא קראנו את קריאת שמע של ערבית, ושאלו אותו האם הם יכולים לקרוא קריאת שמע של ערבית מכיון שחכמים אומרים שמותר לקרוא עד חצות.

"משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן" - משעה שמותר לכהנים שהיו טמאים, וטבלו והעריב שימשן - לאכול תרומה, בצאת הכוכבים.

התנא רצה ללמד אותנו בדרך אגב, שכהנים שנטמאו בטומאה שצריכים להביא עליה קרבן, כגון זב ומצורע, גם אם לא הקריבו קרבן, מותר להם לאכל תרומה.

"אמר להם, אם לא עלה עמוד השחר חיבין אתם לקרות" - אמר להם רבן גמליאל לבניו, אם לא עלה עמוד השחר, חייבים אתם לקרוא את קריאת שמע של ערבית.

"עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר" - רבי אליעזר אומר שמותר לקרוא קריאת שמע של ערבית עד השליש הראשון של הלילה.

"ולא זו בלבד, אלא כל מה שאמרו חכמים 'עד חצות', מצותן עד שיעלה עמוד השחר" - לא רק קריאת שמע מצוותה עד שיעלה עמוד השחר, אלא כל מצוה שאמרו חכמים

"וחכמים אומרים עד חצות" - חכמים אומרים, שאפשר לקרוא את קריאת שמע של ערבית, עד חצות.

וְאֲבָרִים - מִצֹּתָן עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם
אֶחָד - מִצֹּתָן עַד שְׁיַעְלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר. אִם בֵּין, לָמָּה אָמְרוּ
חֲכָמִים "עַד חֲצוֹת"? בְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרָה.

משנה ב:

מֵאִמְתִּי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחְרִית? מִשְׁפִּיר בֵּין תְּכַלֵּת לְלֶבֶן. רַבִּי
אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בֵּין תְּכַלֵּת לְכֶרֶתִי. וְגוֹמְרָה עַד הַנֶּץ הַחֲמָה. רַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שָׁכַן הָרֶךְ בְּנֵי מַלְכִּים לַעֲמוֹד בְּשָׁלֹשׁ
שָׁעוֹת. הַקּוֹרָא מִכָּאֵן וְאֵילָךְ - לֹא הִפְסִיד, כְּאָדָם הַקּוֹרָא בַּתּוֹרָה.

"משיכיר בן תכלת ללבן" - אם עלה עמוד
השחר, ויש בעולם אור שיכולים באמצעותו
להבחין בין החוטים שבצבע תכלת לבין
החוטים הלבנים שבציצית, אפשר לקרוא
את קריאת שמע של שחרית.

"רבי אליעזר אומר, בין תכלת לכרתי" - רבי
אליעזר אומר אם עלה עמוד השחר, ויש
בעולם אור שאפשר להבדיל בן צבע תכלת
לצבע ירוק, אפשר לקרוא את קריאת שמע
של שחרית.

"וגומרה, עד הנץ החמה" - צריך לסיים
את קריאת שמע עד זמן 'הנץ החמה',
זאת השעה שהשמש מתחילה לזרוח
בראשי ההרים.

"רבי יהושע אומר עד שלוש שעות, שכן
דרך בני מלכים לעמוד בשלוש שעות" - רבי
יהושע אומר שאפשר לקרוא את קריאת
שמע של שחרית, עד סוף השעה השלישית
של היום, כי בני מלכים מתעוררים בשעה
השלישית של היום, ולכן עדין זה נקרא
"ובקומך" (יבואר ע"פ המשנה הבאה).

"הקורא מכאן ואילך לא הפסיד, כאדם

שמותר לעשותה 'עד חצות', מותר לעשות
אותה עד שיעלה עמוד השחר. וכגון:

"הקטר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה
עמוד השחר" - הקטרת חלבים של
קרבנות, ואברים של קרבן התמיד של בן
הערבים, אפשר להקטיר אותם עד שיעלה
עמוד השחר.

"וכל הנאכלין ליום אחד, מצותן עד שיעלה
עמוד השחר" - וכן כל הקורבנות שזמן
אכילתן הוא יום ולילה, כגון: קורבנות
תודה, חטאת ואשם, אפשר לאכול אותם
עד שיעלה עמוד השחר.

"אם כן, למה אמרו חכמים עד חצות? כדי
להרחיק את האדם מן העבירה". - בכל
מקום שחכמים אמרו 'עד חצות' מטרם
היתה להרחיק את האדם מן העבירה, לזרז
אותו, שלא יחשוב שיש לו הרבה זמן לקיים
את המצוה, ויתעכב, ויעבור זמן המצווה.

משנה ב:

"מאימתי קורין את שמע בשחרית"? - מאיזה
זמן בבוקר אפשר לקרוא את קריאת שמע?

משנה ג:

בית שמאי אומרים: בערב כל אדם יטו ויקראו, ובבקר יעמדו, שנאמר: "ובשכבך ובקומך" (דברים ו, ז). ובית הלל אומרים: כל אדם קורא בדרפו, שנאמר: "ובלכתך בדרךך" (שם) אם כן, למה נאמר "ובשכבך ובקומך" בשעה ששכב אדם שוכבים, ובשעה ששכב אדם עומדים. אמר רבי טרפון: אני הייתי בא בדרך, והייתי לקרות כדברי בית שמאי וספנתי בעצמי מפני הלסטים. אמרו לו: כדי היית לחב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל.

"אם כן, למה נאמר 'בשכבך ובקומך'?" בשעה שבני אדם שוכבים, ובשעה שבני אדם עומדים" - בית הלל מסבירים שהתורה כתבה "בשכבך ובקומך" ללמד אותנו מתי צריך לקרוא את קריאת שמע. בלילה - בזמן שבני אדם הולכים לישון. ובבוקר - בזמן שבני אדם מתעוררים.

"אמר רבי טרפון, אני הייתי בא בדרך, והייתי לקרות כדברי בית שמאי, וסכנתי בעצמי מפני הליסטים" - אמר רבי טרפון פעם אחת הלכתי בדרך בלילה, וקראתי את קריאת שמע של ערבית בשכיבה על הצד, כמו שאמרו בית שמאי, והסתכנתי כי היו שם שודדים.

"אמרו לו, כדי היית לחוב בעצמך, שעברת על דברי בית הלל" - אמרו החכמים לרבי טרפון, ראוי היית להיהרג, בגלל שעברת על דברי בית הלל, ואם היית נהרג, היית מתחייב בנפשך.

הקורא בתורה" לאחר השעה השלישית מתחילת היום עדין האדם יכול לקרוא את קריאת שמע עם ברכות לפניה ולאחריה, והשכר שלו הוא כמו אדם שקורא בתורה.

משנה ג:

"בית שמאי אומרים, בערב כל אדם יטו ויקראו, ובבקר יעמדו, שנאמר 'ובשכבך ובקומך' - התלמידים של שמאי הנקראים 'בית שמאי', אומרים שאת קריאת שמע של ערבית, צריך לקרוא כאשר שוכבים על הצד, ואת קריאת שמע של שחרית, צריך לקרוא בעמידה, כמו שכתוב 'בשכבך ובקומך'."

"ובית הלל אומרים, כל אדם קורא כדרכו, שנאמר 'ובלכתך בדרך' - התלמידים של הלל הנקראים 'בית הלל', אומרים שאפשר לקרוא את קריאת שמע של שחרית וקריאת שמע של ערבית, איך שרוצים, בעמידה, בשיבה, בשכיבה ובהליכה, שנאמר 'ובלכתך בדרך'."

משנה ד:

בַּשַּׁחַר מְבָרֵךְ שְׁתֵּים לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֶיהָ, וּבָעֶרֶב שְׁתֵּים לְפָנֶיהָ
וְשְׁתֵּים לְאַחֶיהָ, אַחַת אֶרְכָּה וְאַחַת קְצָרָה. מְקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהֹאֲרִיךְ
- אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְקָצֵר. לְקָצֵר - אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְהֹאֲרִיךְ. לְחֹתֵם - אֵינוֹ
רִשְׁאֵי שֶׁלֹּא לְחֹתֵם. וְשֶׁלֹּא לְחֹתֵם - אֵינוֹ רִשְׁאֵי לְחֹתֵם.

משנה ה:

מִזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרִי
אֲנִי כִּבְּן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בְּלֵילוֹת,

משנה ד:

"מקום שאמרו להאריך, אינו רשאי לקצר"
- ברכה שחכמים אמרו להאריך - כלומר
לפתוח בברוך ולחתום בברוך, אסור לקצר
ורק לחתום בברוך.

"לקצר אינו רשאי להאריך" - ברכה
שחכמים אמרו לקצר - כלומר שצריך רק
לחתום בברוך, אסור לפתוח בברוך.

"לחתום אינו רשאי שלא לחתום" - ברכה
שחכמים אמרו שצריך לחתום בה בברוך,
אסור שלא לחתום בה בברוך.

"ושלא לחתום, אינו רשאי לחתום" - ברכה,
שחכמים אמרו שלא חותמים בה בברוך,
אסור לחתום בה בברוך.

משנה ה:

"מזכירין יציאת מצרים בלילות" - בקריאת
שמע של ערבית, אומרים פרשת ציצית,
כיון שמוזכר שם "יציאת מצרים".

"אמר רבי אלעזר בן עזריה, הרי אני כבן
שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת
מצרים בלילות" - אמר רבי אלעזר בן עזריה

"בשחר מברך שתיים לפניה ואחת לאחריה"
- בקריאת שמע של שחרית, מברך שתי
ברכות לפני קריאת שמע - "יוצר אור",
"אהבת עולם". וברכה אחת אחרי קריאת
שמע - "אמת ויציב".

"ובערב שתיים לפניה ושתיים לאחריה"
- בקריאת שמע של ערבית, מברכים שתי
ברכות לפני קריאת שמע "מעריב ערבים",
"אהבת עולם". ושתי ברכות אחרי קריאת
שמע "אמת ואמונה", "השכיבנו".

"אחת ארוכה ואחת קצרה" - שתי הברכות
שמברך לפני קריאת שמע של שחרית.
אחת היא ארוכה והיא ברכת "יוצר אור",
שפותחת בברוך וחותרמת בברוך. ואחת
קצרה והיא ברכת "אהבת עולם", שחותמת
בברוך ולא פותחת בברוך. וכן בקריאת
שמע של ערבית, ברכה אחת ארוכה והיא
ברכת "מעריב ערבים", שפותחת בברוך
וחותרמת בברוך, וברכה אחת קצרה והיא
ברכת "אהבת עולם" שחותמת בברוך ולא
פותחת בברוך.

עד שֶׁדַּרְשָׁהּ בֶּן זֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ". (דברים טז, ג) "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַיָּמִים, "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אֹמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ" - הָעוֹלָם הַזֶּה, "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - לְהַבִּיא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ.

פרק ב

משנה א:

הִיא קוֹרֵא בַּתּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּקְרָא: אִם בֶּוֹן לְבוֹ - יֵצֵא, וְאִם לָאוּ - לֹא יֵצֵא. בַּפְּרָקִים - שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד וּמִשִּׁיב, וּבְאֻמָּצֵע -

מצרים כל ימי חיך", שמהמילים "ימי חיך" לומדים שצריך להזכיר את יציאת מצרים ביום. ומהמילים "כל ימי חיך" לומדים שצריך להזכיר את יציאת מצרים בלילה.

"וחכמים אומרים, "ימי חיך" - העולם הזה. "כל ימי חיך" - להביא לימות המשיח" - חכמים שחלקו על בן זומא אמרו, שמהמילים "ימי חיך" לומדים שצריך להזכיר את יציאת מצרים בעולם הזה. ומהמילים "כל ימי חיך" לומדים שגם בימי המשיח צריך להזכיר את יציאת מצרים.

נראה אני כמו בן שבעים שנה, ולא הצלחתי לשכנע את החכמים שצריך להזכיר את יציאת מצרים בלילה. [ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא נעשה לו נס והזקן שלו הלבין, כדי שיראה זקן וראוי להיות נשיא, והיה נראה כבן שבעים שנה].

"עד שדרשה בן זומא, שנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך". (שם) "ימי חיך" - הימים. "כל ימי חיך" - הלילות" - ביום שמינו את רבי אלעזר בן עזריה לנשיא, דרש חכם ששמו בן זומא את הפסוק "למען תזכור את יום צאתך מארץ

פרק ב

משנה א:

"קריאת שמע", יצא ידי חובה. ואם לא כוון בליבו לצאת ידי חובת "קריאת שמע", לא יצא ידי חובה.

"בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב" - כאשר קוראים את קריאת שמע, אפשר

"היה קורא בתורה, והגיע זמן המקרא, אם כוון ליבו יצא, ואם לאו לא יצא" - אדם שהיה קורא בתורה את פרשת "קריאת שמע" ותוך כדי קריאתו הגיע זמן "קריאת שמע", אם כוון בליבו לצאת ידי חובת

שואל מפני היראה ומשיב, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר:
באמצע - שואל מפני היראה, ומשיב מפני הכבוד. בפרקים -
שואל מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם.

משנה ב:

אלו הן "בין הפרקים": בין ברכה ראשונה לשנייה, בין שניה
ל"שמע", ובין "שמע" ל"והיה אם שמע", בין "והיה אם שמע"
ל"ויאמר", בין "ויאמר" ל"אמת ויציב". רבי יהודה אומר: בין
"ויאמר" ל"אמת ויציב" - לא יפסיק. אמר רבי יהושע בן קרחה:

ל"והיה אם שמע", בין "והיה אם שמע", בין "ויאמר", בין "ויאמר" ל"אמת ויציב". רבי
יהודה אומר בין "ויאמר" ל"אמת ויציב" לא
יפסיק - כל המקומות הללו נקראים 'בין
הפרקים': בין ברכת "יוצר אור" ל"אהבת
עולם", בין "אהבת עולם" ל"שמע", בין
"שמע" ל"והיה", בין "והיה" ל"ויאמר", בין
"ויאמר" ל"אמת ויציב". רבי יהודה אומר,
בין "ויאמר" ל"אמת ויציב" לא יפסיק,
כי כתוב "וה' אלוקים אמת" (ירמיה י, י),
לכן לא יפסיק האדם בין תיבת "אלוקים"
לתיבת "אמת", וכך נפסקה ההלכה
כדעת רבי יהודה שלא להפסיק בין "ה'
אלוקיכם" ל"אמת".

"אמר רבי יהושע בן קרחה, למה קדמה
"שמע" ל"והיה אם שמע"? כדי שיקבל
עליו עול מלכות שמים תחילה, ואחר כך
יקבל עליו עול תורה ומצוות - רבי יהושע
מסביר מדוע פרשת "שמע ישראל" קודמת
לפרשת "והיה אם שמע"? כיון שבקריאת
"שמע ישראל" אנו מקבלים עלינו עול

בין פרק לפרק לשאול לשלומם של אנשים
שחייבים בכבודם, כגון אביו או רבו, וגם
יכול לענות להם אם שאלו לשלומם.

"ובאמצע שואל מפני היראה ומשיב, דברי
רבי מאיר" - באמצע הפרק מותר לשאול
רק בשלומם של אדם, שיש חשש שאם לא
ישאל לשלומם, יהרוג אותם, ומותר לו גם
לענות לו שלום, אלו דברי רבי מאיר.

"רבי יהודה אומר, באמצע שואל מפני
היראה, ומשיב מפני הכבוד, בפרקים שואל
מפני הכבוד, ומשיב שלום לכל אדם" - רבי
יהודה אומר: באמצע הפרק שואלים רק
בשלומם של אדם שיש חשש שאם לא
ישאל לשלמו, יהרוג אתו, ועונים שלום
לאדם שחייבים בכבודו. ובין פרק לפרק
שואלים בשלומם של אדם שחייב בכבודו,
ועונים שלום לכל אדם.

משנה ב:

"אלו הן 'בין הפרקים', בין ברכה ראשונה
לשניה, בין שניה ל"שמע", בין "שמע"

לְמָה קִדְמָה "שְׁמַע" לְ"וְהָיָה אִם שָׁמַע"? אֵלָּא כִּדִּי שִׁיקְבֵּל עָלָיו עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם תִּתְחַלֶּה, וְאַחֲרֵי כֵן יִקְבֵּל עָלָיו עַל מִצְוֹת. "וְהָיָה אִם שָׁמַע" לְ"וַיֹּאמֶר"? שֶׁ"וְהָיָה אִם שָׁמַע" נִוְהַג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, "וַיֹּאמֶר" אֵינוֹ נִוְהַג אֵלָּא בַּיּוֹם.

משנה ג:

הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יֵצֵא. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: לֹא יֵצֵא. קָרָא וְלֹא דִקְדַּק בְּאוֹתֵיּוֹתֶיהָ: רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: יֵצֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא יֵצֵא. הַקּוֹרֵא לְמִפְרָע - לֹא יֵצֵא. קָרָא וְשָׁטָע - יִחְזֹר לְמָקוֹם שִׁטָּעָה.

"קרא ולא דקדק באותיותיה, רבי יוסי אומר יצא" - מי שקרא קריאת שמע ולא דקדק לבטא את כל האותיות שבה, כגון שיש שתי מילים שהמילה השנייה מתחילה באותה האות שבה מסתימת המילה הראשונה, וכגון "על - לבכר", "עשב - בשדך", והאדם קורא בלי לדקדק ליתן רווח ביניהם, הדין הוא שיצא ידי חובה.

"רבי יהודה אומר לא יצא" - רבי יהודה אומר מי שקרא קריאת שמע ולא דקדק באותיותיה, לא יצא ידי חובה.

"הקורא למפרע לא יצא" - מי שקרא את קריאת שמע מהסוף להתחלה הדין הוא שלא יצא ידי חובה, כיון שכתוב - "והיו הדברים" (דברים ו, ו) והכונה בהוייתן יהיו, כלומר, צריך לקרוא את קריאת שמע כפי שהיא כתובה בתורה.

"קרא וטעה, יחזור למקום שטעה" - אדם שקרא וטעה, צריך לחזור ולקרוא מאותו מקום שטעה.

מלכות שמים, ובפרשת "והיה אם שמוע" אנו מקבלים עלינו עול מצוות, והאדם צריך לקבל עליו קודם עול מלכות שמים, ואחר כך עול מצוות.

"והיה אם שמוע" ל"ויאמר", ש"והיה אם שמוע" נוהג ביום ובלילה, "ויאמר" אינו נוהג אלא ביום בלבד" - ומדוע פרשת "והיה אם שמוע" קודמת לפרשת "ויאמר"? מכיון ש"והיה אם שמוע" נוהג ביום ובלילה, כי כתוב בה "ולמדתם אותם את בניכם" (דברים יא, יט), ותלמוד תורה נוהג גם ביום וגם בלילה, ואילו "ויאמר" נוהג רק ביום, כי יש בה את מצוות ציצית, שנוהגת רק ביום.

משנה ג:

"הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו, יצא" - אדם שקרא את קריאת שמע ולא השמיע לאזניו, יצא ידי חובה.

"רבי יוסי אומר לא יצא" - רבי יוסי אומר, שלא יצא ידי חובה, כי כתוב "שמע" והכונה השמע לאוזניך מה שאתה אומר בפיו.

משנה ד:

הַאֲמִנִין קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַנֶּדְבָךְ, מִה שְּׂאִינָן רִשְׁאִין
לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּתְּפִלָּה.

משנה ה:

חָתָן פָּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם
לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. מַעֲשֶׂה בְּרֶבֶן גַּמְלִיאֵל שֶׁקָּרָא בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן
שֶׁנִּשְׁאַ. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: לֹא לַמִּדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁחָתָן פָּטוּר
מִקְרִיאַת שְׁמַע בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן? אָמַר לָהֶם: אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם
לְבַטֵּל מִמֶּנִּי מַלְכוּת שָׁמַיִם אֲפִילוּ שְׁעָה אַחַת.

משנה ד:

שאשתו לא בתולה, יוכל ללכת לבית הדין
למחרת (ביום חמישי), ולטעון שלא מצא
בתולים. ואמרו חכמים שעד ארבעה לילות
אדם טרוד בחשבה אם אשתו בתולה או
לא בתולה, לכן עד מוצאי שבת (שזה ארבעה
לילות מיום רביעי) פטור מקריאת שמע, אך
לאחר מכן הוא חייב אפילו אם לא בעל
בעילת מצווה.

"האמנין קורין בראש האילן או בראש
הנדבך" - פועלים שעובדים על עצים, או
פועלי בנין שעומדים על שורה של אבנים,
יכולים לקרוא את קריאת שמע במקומם,
ולא צריכים לרדת מהעץ או מן הבנין.

"מה שאינן רשאים לעשות כן בתפילה"
- אך אם הם צריכים להתפלל תפילת
"שמונה עשרה", חייבים לרדת מהעץ או
מן הבנין ולהתפלל.

משנה ה:

"מעשה ברבן גמליאל שקרא בלילה
הראשון שנשא. אמרו לו תלמידיו, לא
למדתנו, רבינו, שחתן פטור מקריאת שמע
בלילה הראשון? אמר להם איני שומע לכם
לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה
אחת" - המשנה מספרת על רבן גמליאל
שהיה נשיא הסנהדרין, שקרא קריאת
שמע בלילה הראשון שהתחתן. שאלו
אותו תלמידיו: וכי לא לימדת אותנו רבינו
הלכה שחתן פטור מקריאת שמע בלילה
הראשון? ומדוע קראת קריאת שמע? ענה
להם רבן גמליאל, אינני יכול לבטל ממני
קבלת עול מלכות שמים אפילו שעה אחת.

"חתן פטור מקריאת שמע בלילה הראשון
עד מוצאי שבת, אם לא עשה מעשה" -
חתן שנושא בתולה פטור מקריאת שמע,
כיון שהוא טרוד במחשבתו אם אשתו
בתולה או לא בתולה. ועד מוצאי שבת הוא
פטור, אם לא בעל בעילת מצווה. וההסבר
לכך הוא משום שבתקופת המשנה היו
מתחתנים ביום רביעי כדי שאם ימצא

משנה ו:

רַחֵץ לַיְלָה הָרִאשׁוֹן שְׁמֵתָה אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: לֹא לַמִּדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שְׂאֵבֶל אָסוּר לְרַחֵץ? אָמַר לָהֶם: אֵינִי פֹשֵׁאֵר כָּל אָדָם, אֶסְטָנִים אֲנִי.

משנה ז:

וּכְשִׁמַּת טָבִי עֲבָדוֹ - קָבַל עָלָיו תְּנַחוּמִין. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: לֹא לַמִּדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שְׂאִין מְקַבְּלִין תְּנַחוּמִין עַל הָעֲבָדִים? אָמַר לָהֶם: אֵין טָבִי עֲבָדִי פֹשֵׁאֵר כָּל הָעֲבָדִים, פֹּשֵׁר הִיָּה.

משנה ח:

חֲתָן, אִם רָצָה לְקָרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לַיְלָה הָרִאשׁוֹן - קוֹרֵא. רַבֵּן

משנה ו:

"רחץ לילה הראשון שמתה אשתו" - מעשה נוסף מספרת המשנה על רבן גמליאל שהתרחץ במים חמים בלילה הראשון שמתה אשתו.

אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבינו, שאבל אסור לרחוץ? אמר להם, איני כשאר כל אדם, אסטניס אני" - שאלו אותו תלמידיו: וכי לא לימדת אותנו רבינו הלכה שאבל אסור לו להתרחץ? ומדוע התרחצת? ענה להם רבן גמליאל 'אסטניס אני' - אני מצונן, והרחיצה היא לצורך בריאות, ורחיצה שכזאת לא אסרו חכמים, וכל מה שאסרו חכמים לאבל לרחוץ הכונה לרחיצה של תענוג.

משנה ז:

"וכשמת טבי עבדו, קיבל עליו תנחומין" - ומעשה נוסף מספרת המשנה, כשמת טבי

העבד של רבן גמליאל, באו אנשים לנחם את רבן גמליאל, והוא קיבל את התנחומים. אמרו לו תלמידיו, לא למדתנו, רבינו, שאין מקבלין תנחומין על העבדים? אמר להם, אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה" - שאלו אותו תלמידיו: והרי לימדת אותנו שלא מקבלים תנחומים על עבדים, ומדוע קיבלת תנחומים על טבי העבד שלך? ענה להם רבן גמליאל, טבי עבדי שונה משאר עבדים, שהם בדרך כלל רשעים, טבי היה עבד כשר, ולכן מן הראוי לקבל עליו תנחומים.

משנה ח:

"חתן אם רצה לקרות קריאת שמע לילה הראשון, קורא" - חכמים אומרים שאין איסור לחתן לקרוא קריאת שמע בלילה הראשון שנשא אשה, ואם החתן רוצה לקרוא קריאת שמע, יכול לקרוא.

שָׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא כָּל הַרוּצָה לְפַלֵּא אֶת הַשֵּׁם - יִטַּל.

פרק ג

משנה א:

מִי נִשְׁמַתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, פֶּטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע, (וּמִן הַתְּפִלָּה) וּמִן הַתְּפִלִּין. נוֹשְׂאֵי הַמָּטָה וְחַלּוּפֵיהֶן וְחַלּוּפֵי חַלּוּפֵיהֶן, אֶת שְׁלֹפְנֵי הַמָּטָה וְאֶת שְׁלֹאֲחֵי הַמָּטָה: אֶת שְׁלֹפְנֵי צֶרֶף בָּהֶן - פֶּטוּרִין, וְאֶת נְשֵׂאֵין לַמָּטָה צֶרֶף בָּהֶן - חִיבִין. אֵלּוּ וְאֵלּוּ פֶּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה.

משנה ב:

קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחִזְרוּ: אִם יְכוּלִין לְהִתְחִיל וְלִגְמֹר עַד שֶׁלֹּא יִגְיעוּ לַשּׁוּרָה - יִתְחִילוּ, וְאִם לֹא - לֹא יִתְחִילוּ. הָעוֹמְדִים בַּשּׁוּרָה:

לעיל (משנה ה), יכול לקרוא את "קריאת שמע" בלילה הראשון שנשא אשה. ההלכה: נפסקה כדעת חכמים וחתן קורא קריאת שמע בלילה הראשון שנשא אשה.

"רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל הרוצה לטול את השם יטול" - ורבן שמעון בן גמליאל אומר רק חתן שמוחזק שהוא חכם ופרוש [כמו רבן גמליאל במעשה שראינו

פרק ג

משנה א:

את הארון של המת פטור מקריאת שמע, אך מי שרק מלווה את המת, ולא מרים את ארון המת, חייב לקרוא קריאת שמע.

"אלו ואלו פטורין מן התפילה" - גם נושאי המיטה וגם המלווים פטורים מתפילת "שמונה עשרה".

משנה ב:

"קברו את המת וחזרו, אם יכולין להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה, יתחילו, ואם לאו לא יתחילו" - אחרי שקוברים את המת,

"מי שמתו מוטל לפניו, פטור מקריאת שמע ומן התפילין" - אדם שמת לו אחד משבעה קרובים שחייב להתאבל עליהם [אביו, אימו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, אשתו], פטור מקריאת שמע, ולא מניח תפילין, כיון שהוא טרוד בקבורתם.

"נושאי המיטה וחלופיהן וחילופי חלופיהן, את שלפני המיטה ואת שלאחר המיטה. את שלמיטה צורך בהן - פטורין, ואת שאין למיטה צורך בהן - חייבין" - כל מי שמרים

הַפְּנִימִים - פְּטוּרִין, וְהַחִיצוֹנִים - חַיִּבִּין.

משנה ג:

נָשִׁים וְעֶבְדִּים וְקִטְנִים, פְּטוּרִין מִקְרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלָּה, וְחַיִּבִּין בַּתְּפִלָּה וּבַמְזוּזָה וּבַבְּרַכָּת הַמְּזוּזָה.

שכאשר מגיע הזמן שלהם, צריך לעשות אותם. וכל מצות עשה ש"הזמן גרמא", נשים פטורות.

עבדים פטורים מקריאת שמע ומתפילין מפני שהתורה השוותה עבדים כנענים לנשים, ולכן כל מצוות עשה שהזמן גרמא, שנשים פטורות, גם עבדים כנענים פטורים.

ילדים קטנים פטורים מקריאת שמע, ואפילו קטן שהגיע לגיל חינוך פטור, מפני שחכמים לא הטילו על אביו לחנכו, כיון שלא תמיד הילד הקטן מצוי אצל אביו. וילדים פטורים גם ממצות תפילין מפני שמצוות תפילין צריכה גוף נקי, וילד קטן לא יכול לשמור על עצמו שלא יפיח בהם.

"וְחַיִּבִּין בַּתְּפִלָּה וּבַמְזוּזָה וּבַבְּרַכָּת הַמְּזוּזָה" נשים, עבדים וקטנים חייבים להתפלל, לשים מזוזה בביתם, ולברך את ברכת המזון.

בתפילה - כיון שתפילה היא תחנונים וחכמים תיקנו אותה גם לנשים ולקטנים.

במזוזה - כיון שמזוזה עשויה לשמירה, וכל אדם זקוק לשמירה.

ובברכת המזון - חייבים הם לברך ברכת המזון.

נוהגים לעשות שורה של אנשים שמנחמים את האבלים לאחר הקבורה. המשנה דנה באותם אנשים שנשאו את ארון המת, והיו עד עכשיו פטורים מקריאת שמע. בחזרתם מהקבורה אם הם יכולים לקרוא את הפסוק הראשון של קריאת שמע לפני שיגיעו לשורה של המנחמים - יקראו. ואם השורה קרובה לקבר ולא יספיקו לקרוא את הפסוק הראשון של קריאת שמע - לא יקראו.

"העומדים בשורה, הפנימים פטורין והחיצונים חייבין" - הקרובים של האבלים שעומדים בשורה הקדמית, וצריכים לנחם את האבלים - פטורים מקריאת שמע. אבל שאר החברים והמלוים, שעומדים בשורה השניה 'החיצונית' - חייבים לקרוא את קריאת שמע.

משנה ג:

"נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע ומן התפילין" - נשים, עבדים וילדים קטנים, פטורים מקריאת שמע וממצות תפילין.

נשים פטורות מקריאת שמע וממצות תפילין, מפני שאלו "מצוות שהזמן גרמא", כלומר - מצוות שתלויות בזמן, הן מצוות

משנה ד:

בעל קרי מהרהר בלבו, ואינו מברך לא לפניו ולא לאחריה.
ועל המזון, מברך לאחרי, ואינו מברך לפניו. רבי יהודה אומר,
מברך לפניו ולאחריהם.

משנה ה:

היה עומד בתפלה, ונזכר שהוא בעל קרי: לא יפסיק, אלא יקצר.
ירד לטבול: אם יכול לעלות ולהתכסות ולקרות עד שלא תניץ
החמה, יעלה ויתכסה ויקרא. ואם לאו, יתכסה במים ויקרא.

משנה ד:

קורא קריאת שמע, לומד תורה, מתפלל, ומברך את
כל הברכות).

משנה ה:

"היה עומד בתפילה ונזכר שהוא בעל קרי,
לא יפסיק, אלא יקצר" - אדם שמתפלל,
ובאמצע התפילה נזכר שהוא טמא
בטומאת קרי, לא יפסיק את התפילה,
אלא יקצר, ויקרא את תחילת כל ברכה
ואת סופה.

"ירד לטבול, אם יכול לעלות ולהתכסות
ולקרות עד שלא תניץ החמה, יעלה ויתכסה
ויקרא, ואם לאו, יתכסה במים ויקרא" -
בעל קרי שהלך לטבול במקוה טהרה כדי
להטהר מטומאתו לפני התפילה, אם הוא
יכול לצאת מהמקוה ולהתלבש ולקרוא
קריאת שמע לפני הנץ החמה - יעשה כך.
אבל אם עד שיצא מהמקוה ויתלבש יעבור
זמן הנץ החמה - יכסה את גופו במים
עכורים, ויקרא את קריאת שמע בתוך
המקוה (עם כיסוי ראש).

"בעל קרי מהרהר בלבו, ואינו מברך לא
לפניה ולא לאחריה. ועל המזון מברך לאחרי,
ואינו מברך לפניו" - חכמים אומרים, אדם
שנטמא בטומאת קרי, מהרהר בלבו את
הברכות של קריאת שמע, אבל לא מברך
לא את הברכה שלפני קריאת שמע, ולא
את הברכה שאחרי קריאת שמע. [עזרא
הסופר תיקן שלא יקרא בעל קרי בתורה,
עד שיטבול, כדי שלא יהיו תלמידי חכמים
מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים]. וכאשר
האדם שנטמא בטומאת קרי אוכל לחם
הדין הוא שאינו מברך לפני האכילה ברכת
"המוציא", אבל מברך אחרי האכילה
ברכת המזון.

"רבי יהודה אומר, מברך לפניו ולאחריהם"
- רבי יהודה אומר, אדם שנטמא בטומאת
קרי, מברך גם את הברכות שלפני ואחרי
קריאת שמע, וגם על הלחם מברך לפניו
ה"מוציא" ולאחרי ברכת המזון.

(כיום תקנת עזרא בטלה! ואדם שנטמא בטומאת קרי

אָבֵל לֹא יִתְפַּסֵּה, לֹא בְּמִים הָרָעִים וְלֹא בְּמֵי הַמְּשָׁרָה, עַד שִׁיטִּיל
לְתוֹכָן מִים. וְכִמָּה יִרְחִיק מֵהֶם וּמֵן הַצּוּאָה? אַרְבַּע אַמּוֹת.

משנה ו:

זָב שֶׁרָאָה קָרִי, וְנָדָה שֶׁפִּלְטָה שִׁכְבַּת זֶרַע, וְהִמְשִׁמְשֵׁת שְׂרָאָתָה
נָדָה, צָרִיכִין טְבִילָה. וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר.

פרק ד

משנה א:

תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, עַד חֲצוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת.

לקרוא קריאת שמע, ובתנאי שלא מריח
ריח רע של צואה או 'מי רגלים'.

משנה ו:

"זב שראה קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע,
והמשמשת שראתה נדה, צריכין טבילה" -
חכמים אומרים אדם שהיה זב ונטמא גם
בטומאת קרי, ונדה שפלטה שכבת זרע,
מתשמיש ששמשה לפני שהיתה נדה,
ואשה ששמשה ולאחר התשמיש ראתה
נדה. הדין בכל אלו שצריכים לטבול במקוה
טהרה בגלל 'תקנת עזרא'.

"ורבי יהודה פוטר" - רבי יהודה אומר שהם
פטורים מטבילה.

(כיום: תקנת עזרא' בטלה כיון שרוב הצבור לא יכול
היה לעמוד בה).

"אבל לא יתכסה במים הרעים, ולא במי
המשרה" - על אף שאמרנו שצריך לכסות
את גופו במים עכורים, אומרת המשנה
שאסור לקרוא את קריאת שמע כאשר
נמצאים בתוך מים סרוחים, או בתוך מים
ששרו בהם פשתן שגם הם סרוחים.

"עד שיטיל לתוכן מים" המשנה חסרה
כמה מילים וכך צריכים לומר: אסור לקרוא
קריאת שמע במקום שיש שם "מי רגלים"
(שתן), עד שישפוך לתוכן רביעית מים.

"וכמה ירחיק מהם ומן הצואה ארבע אמות"
- צריך להתרחק מ'מי רגלים' ומצואה
ארבע אמות, והדין כך כאשר 'מי הרגלים'
והצואה הם מן הצד או מאחוריו, אך אם
'מי הרגלים' והצואה לפניו, צריך להרחיק
מהם כמלוא עיניו, ורק לאחר מכן יכול

פרק ד

משנה א:

אומר, עד ארבע שעות" - חכמים אומרים,
שאפשר להתפלל תפילת שחרית עד חצות

"תפלת השחר, עד חצות. רבי יהודה

תַּפִּילַת הַמִּנְחָה, עַד הָעֶרֶב. רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר, עַד פְּלַג הַמִּנְחָה.
תַּפִּילַת הָעֶרֶב, אֵין לָהּ קָבַע. וְשָׁל מוֹסָפִין, כָּל הַיּוֹם. רַבִּי יְהוּדָה
אֹמֵר, עַד שִׁבְעַ שְׁעוֹת.

משנה ב:

רַבִּי נְחוֹנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מְתַפֵּל בְּכַנִּיסָתוֹ לְבֵית הַמְּדֻרָּשׁ,
וּבִיצִיאָתוֹ - תַּפִּילָה קְצָרָה. אָמְרוּ לוֹ - מַה מָּקוֹם לְתַפִּילָה זוֹ?
אָמַר לָהֶם, בְּכַנִּיסָתִי - אֲנִי מְתַפֵּל שְׁלֹא תִּתְּנֶנּוּ תַּקְלָה עַל יָדִי.

"ושל מוספין - כל היום" - חכמים אומרים,
את תפילת מוסף אפשר להתפלל במשך
כל היום.

"רבי יהודה אומר, עד שבע שעות" -
רבי יהודה אומר, את תפילת מוסף
אפשר להתפלל עד השעה השביעית
מתחילת היום.

להלכה: אם אדם התפלל תפלת מוסף
אחרי שבע שעות, יצא ידי חובה, אבל
נקרא 'פושע' (שו"ע או"ח סימן רפו סעיף א).

משנה ב:

"רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו
לבית המדרש וביציאתו תפילה קצרה" -
המשנה מספרת על רבי נחוניא בן הקנה,
שבכל פעם שהיה נכנס לבית המדרש
או יוצא מבית המדרש, היה מתפלל
תפילה קצרה.

"אמרו לו מה מקום לתפילה זו" - שאלו
אותו חכמים, מה טיבה של אותה תפילה?.

"אמר להם, בכנסתי אני מתפלל שלא תארע
תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודאה על
חלקי" - ענה להם ר' נחוניא בן הקנה: כשאני

היום, כיון שתפילת שחרית היא כנגד קרבן
התמיד של שחר, ולדעת חכמים, את קרבן
התמיד של שחר אפשר להקריב עד חצות
היום. ורבי יהודה אומר שאפשר להתפלל
תפילת שחרית רק עד השעה הרביעית
מתחילת היום. רבי יהודה סובר שאת קרבן
התמיד של שחר אפשר להקריב רק עד
השעה הרביעית של היום.

"תפילת המנחה עד הערב. רבי יהודה
אומר עד פלג המנחה" - חכמים אומרים,
שאפשר להתפלל תפילת מנחה עד הערב
(עד השקיעה), מכיון שתפילת מנחה היא
כנגד קרבן התמיד של בן הערביים, ולדעת
חכמים, את קרבן התמיד של בן הערביים
אפשר להקריב עד השקיעה. אבל רבי
יהודה אומר שאפשר להתפלל תפילת
מנחה עד 'פלג המנחה', שזה עד שעה
ורבע לפני השקיעה, ולדעת רבי יהודה
את קרבן התמיד של בן הערביים אפשר
להקריב עד 'פלג המנחה', עד שעה ורבע
לפני השקיעה.

"תפלת הערב אין לה קבע" - את תפלת
ערבית אפשר להתפלל כל הלילה.

וביציאתי - אני נותן הודאה על חלקי.

משנה ג:

רבן גמליאל אומר, בכל יום מתפלל אדם שמנה עשרה. רבי יהושע אומר, מעין שמנה עשרה. רבי עקיבא אומר, אם שגורה תפלתו בפיו תתפלל שמנה עשרה, ואם לאו מעין שמנה עשרה.

משנה ד:

רבי אליעזר אומר, העושה תפלתו קבע - אין תפלתו תחנונים. רבי יהושע אומר, המהלך במקום סכנה - מתפלל תפלה קצרה. אומר: הושע השם את עמך את שארית ישראל בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך ברוך אתה ה' שומע תפלה.

יתפלל שמונה עשרה, ואם לאו, מעין שמונה עשרה - רבי עקיבא אומר, אם אדם יודע את כל הברכות של תפילת 'שמונה עשרה' בעל פה, יתפלל תפילת 'שמונה עשרה', אבל אם האדם לא יודע את כל הברכות בעל פה, יתפלל תפילת "הביננו".

נכנס לבית המדרש, אני מתפלל שלא יבוא מכשול על ידי - שלא אכשל בדבר הלכה, וישמחו חברי על כישלוני, וייענשו בגללי. וכשאני יוצא מבית המדרש, אני מודה לה' ששם חלקי מיושבי בית המדרש.

משנה ג:

"רבן גמליאל אומר, בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה" - רבן גמליאל אומר, בכל יום צריך האדם להתפלל תפילת 'שמונה עשרה'.

"רבי יהושע אומר, מעין שמונה עשרה" - רבי יהושע אומר, בכל יום צריך האדם לברך ברכה שדומה לתפילת 'שמונה עשרה', והיא ברכת "הביננו", - "הביננו ה' אלוקינו לדעת דרכך", שהיא ברכה אחת שיש בה מעין כל הברכות האמצעיות שיש בתפילת 'שמונה עשרה'.

"רבי עקיבא אומר, אם שגורה תפלתו בפיו,

משנה ד:

"רבי אליעזר אומר, העושה תפילתו קבע, אין תפלתו תחנונים" - רבי אליעזר אומר, אדם שמתפלל בכל יום בנוסח קבוע, לא יכול להתפלל בתחנונים, כי התפילה עליו כמשאוי, ורוצה לסיימה.

"רבי יהושע אומר, המהלך במקום סכנה מתפלל תפילה קצרה" - רבי יהושע אומר: אדם שהולך במקום שיש בו סכנה, מתפלל תפילה קצרה.

"אומר: הושע השם את עמך את שארית ישראל, בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם

משנה ה:

הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר - יֵרֵד. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד - יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת פָּנָיו - יָכוֹן אֶת לְבוֹ פְּנֵגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים.

משנה ו:

הָיָה יוֹשֵׁב בְּסַפִּינָה, אוֹ בְּקָרוֹן, אוֹ בְּאַסְדָּה - יָכוֹן אֶת לְבוֹ פְּנֵגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים.

משנה ז:

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר, אֵין תְּפִילַת הַמוֹסְפִין אֶלָּא בַּחֲבֵר עִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בַּחֲבֵר עִיר וְשֵׁלָא בַּחֲבֵר עִיר. רַבִּי יְהוֹדָה

משנה ו:

"היה יושב בספינה, או בקרון, או באסדה" - אדם שהיה מפליג בספינה, או נוסע בקרון, או שט ברפסודה, והגיע זמן התפילה ואינו יודע לאיזה צד מתפללים, ואינו יודע באיזה כיוון ירושלים.

"יכוון כנגד בית קודש הקודשים" - יכוון בליבו שהוא מתפלל לכוון הקודש הקודשים.

משנה ז:

"רבי אלעזר בן עזריה אומר, אין תפילת המוספין אלא בחבר עיר" - רבי אלעזר בן עזריה אומר, שאת תפילת מוסף מתפללים רק בציבור, ולא ביחיד.

"וחכמים אומרים, בחבר עיר ושלא בחבר עיר" - חכמים אומרים, שאת תפילת מוסף אפשר להתפלל גם בציבור וגם ביחיד.

לפניו, ברוך אתה ה' שומע תפילה" - וכך הוא אומר: "הושע ה' את עמך, את שארית ישראל, בכל פרשת העיבור יהיו צרכיהם לפניך", אפילו בשעה שהם פורשים לעבירה, יהיו צרכיהם לפניך לרחם עליהם. וחותם "ברוך אתה ה' שומע תפילה".

משנה ה:

"היה רוכב על החמור, ירד. ואם אינו יכול לירד. יחזיר את פניו" אדם שהיה רוכב על החמור והגיע זמן התפילה, צריך לרדת מהחמור ולהתפלל. אבל אם אינו יכול לרדת מהחמור, מפני שאין לו מי שיחזיק את החמור, יתפלל כשהוא על החמור לכיוון ירושלים.

"ואם אינו יכול להחזיר את פניו, יכוון את לבו כנגד בית קודש הקודשים" - ואם הוא לא יכול להתפלל לכיוון ירושלים, יכוון בליבו שהוא מתפלל לכיוון קודש הקודשים.

אומר משמו, כל מקום שיש חבר עיר - היחיד פטור מתפלת המוספין.

פרק ה

משנה א:

אין עומדין להתפלל, אלא מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת - ומתפללים, כדי שיכוננו את לבם למקום. אפילו המלך שואל בשלומו - לא ישיבנו. ואפילו נחש פרוץ על עקבו - לא יפסיק.

"רבי יהודה אומר משמו, כל מקום שיש חבר עיר, היחיד פטור מתפלת המוספין" - רבי יהודה אומר בשם רבי אלעזר בן עזריה, בכל מקום שהציבור מתפללים תפילת מוסף, היחיד פטור מלהתפלל מוסף, כיון שהשליח ציבור מוציא אותו ידי חובה.

פרק ה

משנה א:

אבל אם המלך גוי, ויש חשש שאם לא יענה לו שלום המלך יהרוג אותו, בכזה מקרה מותר לענות.

"ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק" - אם בשעת התפילה נחש נכרך על רגלו, אסור לו להפסיק את התפילה, והאיסור הוא דווקא בנחש שיודעים שהוא לא הורג. אבל אם זה נחש ארסי כגון אפעה, או עקרב שהורגים, מותר להפסיק את התפילה, לנער את הנחש מהרגל ולברוח מהמקום.

להלכה: במקום סכנת נפשות, מותר להפסיק את התפילה ולהתרחק מהסכנה משום פיקוח נפש (שו"ע או"ח סימן קד סעיף ג, ועיין ברמב"ם הלכות תפילה פרק ו הלכה ט).

"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש" - צריך להתפלל בהכנעה ובמורא, וכמו שכתוב "עבדו את ה' ביראה" (תהלים ב, יא), ועבודה זו תפילה (תענית דף ב ע"א).

"חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת, ומתפללים, כדי שיכוננו את ליבם למקום" - החסידים הראשונים היו שוהים שעה לפני התפילה, מעיינים בה, ומסירים מהם את כל המחשבות שאינם קשורות לתפילה, כדי שכל כוננתם תהיה לשם שמיים.

"אפילו המלך שואל בשלומו לא ישיבנו" - כאשר מתפללים תפילת 'שמונה עשרה', אסור לענות שלום אפילו למלך ישראל.

משנה ב:

מְזַכְרִין גְּבוּרוֹת גִּשְׁמִים - בְּתַחֲתֵית הַמַּתִּים. וְשׁוֹאֲלִין הַגִּשְׁמִים -
בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים. וְהַבְּדִלָה בְּחֻנֵּן הַדַּעַת. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר, אֹמְרָה
בְּרָכָה רְבִיעִית בְּפָנֵי עֲצֻמָּה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, בְּהוֹדָאָה.

משנה ג:

הָאָמַר: עַל קֵן צִפּוֹר יִגְיעוּ רַחֲמֶיךָ, וְעַל טוֹב יִזְכַּר שְׁמֶךָ, מוֹדִים
מוֹדִים - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הָעוֹבֵר לְפָנֵי הַתִּבָּה, וְטָעָה - יַעֲבֹר אַחֵר

משנה ב:

"מְזַכְרִין גְּבוּרוֹת גִּשְׁמִים בְּתַחֲתֵית הַמַּתִּים"
- אומרת המשנה: אומרים "משיב הרוח
ומוריד הגשם" בברכת 'מחיה המתים'.

"ושואלין הגשמים בברכת השנים"
- ואומרים "ותן טל ומטר לברכה" בברכת
השנים, היא ברכת 'ברך עלינו'.

"והבדלה בחונן הדעת" - במוצאי שבת וחג,
אומרים בתפלת ערבית "אתה חוננתנו",
בברכת 'חונן הדעת'.

"רבי עקיבא אומר, אומרה בברכה רביעית
בפני עצמה" - רבי עקיבא אומר, שאת
ברכת "אתה חוננתנו" אומרים בתור ברכה
רביעית בפני עצמה, ולא בתוך ברכת
'חונן הדעת'.

"רבי אליעזר אומר, בהודאה" - רבי אליעזר
אומר, שאומרים "אתה חוננתנו" בתוך
ברכת 'מודים'.

משנה ג:

"האומר על קן ציפור יגיעו רחמך" - אדם

שאומר לקב"ה בתפילתו: 'כמו שאתה
מרחם על הציפור וציוית אותנו "לא תקח
האם על הבנים" (דברים כב, ו), כך תרחם
עלינו' - משתקים אותו, כיון שבתפילתו
הוא עושה את מידותיו של ה' לרחמים,
ואינם אלא גזירות.

"ועל הטוב יזכר שמך" - ואדם שאומר:
אנחנו מודים לך רק על הטוב שעשית לנו
ולא על הרע - משתקים אותו, כיון ש'חייב
אדם לברך על הרעה כשם שמברך על
הטובה' (לקמן פרק ט משנה ה).

"מודים מודים, משתקין אותו" - האומר
פעמיים 'מודים, מודים' - משתקים אותו,
כיון שנראה שהוא מתפלל כביכול גם לה'
וגם לאלוהים אחרים ח"ו.

"העובר לפני התיבה וטעה, יעבור אחר
תחתיו. ולא יהיה סרבן באותה שעה" -
שליח ציבור שטעה בתפילה, מעלים שליח
ציבור אחר במקומו. ושליח הציבור שעולה
אסור לו לסרב [ובשונה מכל פעם שצריך
לסרב בפעם הראשונה] כדי שלא יהיה
טורח ציבור.

תַּחֲתֵינוּ. וְלֹא יִהְיֶה סֶרְבֵן בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. מִנֵּין הוּא מִתְחִיל? מִתְחִילַת
הַבְּרָכָה שְׁטַעָה בָּהּ.

משנה ד:

הַעוֹבֵר לְפָנֵי הַתֵּבָה - לֹא יַעֲנֶה אַחֵר הַכֹּהֲנִים - אֲמֵן, מִפְּנֵי הַטְּרוּף.
וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֵלֶּא הוּא - לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הִבְטַחְתּוּ,
שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו, וְחוֹזֵר לְתַפְּלָתוֹ - רִשְׁאִי.

משנה ה:

הַמִּתְפַּלֵּל וְטַעָה - סִימָן רַע לוֹ. וְאִם שָׁלַח צִבּוּר הוּא - סִימָן רַע
לְשׁוֹלְחָיו. מִפְּנֵי שִׁשְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי
חֲנִינָא בֶן דּוּסָא - שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַחוֹלִים, וְאוֹמֵר: זֶה חַי וְזֶה
מֵת. אָמְרוּ לוֹ מִנֵּין אֶתָּה יוֹדֵעַ? אָמַר לָהֶם, אִם שְׁגוּרָה תִּפְּלָתִי
בְּפִי - יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקַבֵּל. וְאִם לֹא - יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטָרֵף.

לתפילתו, רשאי" - אם שליח הציבור שהוא
הכהן היחיד, בטוח בעצמו שאחרי שישא
כפיו ויברך ברכת כהנים, ידע לחזור לברכת
"שים שלום", רשאי לישא כפיו ולברך
ברכת כהנים.

"מנין הוא מתחיל, מתחילת הברכה
שטעה בה" - שליח הציבור השני מתחיל
מתחילת הברכה שטעה בה שליח הציבור
הראשון.

משנה ד:

משנה ה:

"המתפלל וטעה, סימן רע לו. ואם שליח
ציבור הוא, סימן רע לשולחו, מפני ששלחו
של אדם כמותו" - אדם שמתפלל וטעה
בתפילתו זה סימן רע לו. ואם הוא היה
שליח ציבור זהו סימן רע לכלל הציבור,
כיון שהם שלחו אותו להיות שליח ציבור,
ושלחו של אדם כמותו.

"אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה
מתפלל על החולים ואומר, זה חי וזה

"העובר לפני התיבה, לא יענה אחר הכהנים
אמן, מפני הטרוף" - שליח ציבור לא יענה
אמן אחרי ברכת הכהנים, כיון שהוא עלול
לטעות ולא ידע לחזור לברכת "שים שלום".

"ואם אין שם כהן אלא הוא, לא ישא את
כפיו" - אם שליח הציבור הוא הכהן היחיד,
ואין שם כהן אחר, לא ישא את כפיו, כיון
שהוא עלול לטעות ולא לחזור לברכת
"שים שלום".

ואם הבטחתו שהוא נושא את כפיו וחוזר

פרק ו

משנה א:

כיצד מברכין על הפירות? על פירות האילן - אומר בורא פרי העץ. חוץ מן היין, שעל היין - אומר בורא פרי הגפן. ועל פירות הארץ - אומר בורא פרי האדמה. חוץ מן הפת, שעל הפת אומר - המוציא לחם מן הארץ. ועל הירקות - אומר בורא פרי האדמה. רבי יהודה אומר, בורא מיני דשאים.

שאלו אותו איך אתה יודע מי יחיה ומי ימות? ענה להם, אם אני מתפלל ולא טועה בתפילה, אני יודע שהתפילה שלי התקבלה והחולה יחיה. אבל אם אני טועה בתפילה, אני יודע שלא קיבלו את תפילתי והחולה ימות.

מת, אמרו לו מנין אתה יודע? אמר להם, אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל, ואם לאו יודע שהוא מטורף" - המשנה מספרת על רבי חנינא בן דוסא שכשהיה מתפלל על החולים, היה יודע לומר איזה חולה יחיה ואיזה חולה ימות.

פרק ו

משנה א:

באדמה מברך "בורא פרי האדמה". חוץ מהלחם, שעל לחם מברך "המוציא לחם מן הארץ" אפילו שמקורו הוא מחיטה שגדלה באדמה.

"ועל הירקות אומר בורא פרי האדמה" - על ירק שגדל בארץ כגון חסה, פטרוזיליה, כוסברה, שמיר ועוד, מברך "בורא פרי האדמה".

"רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים" - רבי יהודה אומר שעל הירק שגדל בארץ, מברך "בורא מיני דשאים" ולא "בורא פרי האדמה".

"כיצד מברכין על הפירות" - מבררת המשנה: איזו ברכה מברכים על פירות?

"על פירות האילן אומר בורא פרי העץ. חוץ מן היין, שעל היין אומר בורא פרי הגפן" - על הפירות שגדלים בעץ, מברך "בורא פרי העץ". אבל על היין מברך "בורא פרי הגפן" ולא העץ, אפילו שמקורו הוא מענבים שברכתם העץ.

"ועל פירות הארץ אומר בורא פרי האדמה, חוץ מן הפת, שעל הפת אומר המוציא לחם מן הארץ" - על הפירות שגדלים

משנה ב:

בֵּרֶךְ עַל הַפְּרוֹת - בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה - יֵצֵא, וְעַל פְּרוֹת הָאֶרֶץ -
 בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ - לֹא יֵצֵא. עַל כָּלֵם - אִם אָמַר שֶׁהֵכֵל - יֵצֵא.

משנה ג:

עַל דְּבַר נְשִׂאִין גְּדוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ - אוֹמֵר שֶׁהֵכֵל. עַל הַחֹמֶץ וְעַל
 הַנוּבְלוֹת וְעַל הַגּוֹבָאִי - אוֹמֵר שֶׁהֵכֵל. עַל הַחֶלֶב וְעַל הַגְּבִינָה וְעַל
 הַבִּיצִים - אוֹמֵר שֶׁהֵכֵל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁהִיא מִין קִלְלָה -
 אֵין מְבָרְכִין עָלָיו.

משנה ד:

הָיוּ לְפָנָיו מִיָּנִים הֶרְבֵּה - רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִמֵּין

משנה ב:

שהכל. על החומץ ועל הנובלות ועל הגובאי,
 אומר שהכל. על החלב, ועל הגבינה, ועל
 הביצים, אומר שהכל" - כל דבר שלא
 גדל מן האדמה, מברך עליו "שהכל נהיה
 בדברו". על חומץ ועל פירות שנפלו מן
 העץ לפני שהבשילו, ועל חגבים טהורים
 מברך "שהכל נהיה בדברו". על החלב, ועל
 הגבינה, ועל הביצים, מברך ברכת "שהכל".
 "רבי יהודה אומר, כל שהיא מן קללה, אין
 מברכין עליו" - רבי יהודה אומר, כל דבר
 שגורם נזק לאדם, כגון: חגבים שאוכלים
 את השדות, ופירות שנפלו מהעץ לפני
 שהבשילו, לא מברכים עליהם.

משנה ד:

"היו לפניו מינים הרבה. רבי יהודה אומר,
 אם יש ביניהם ממין שבעה, מברך עליו" -
 אדם שהיו לפניו פירות משבעת המינים
 שהם: חיטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון,

"ברך על הפירות בורא פרי האדמה, יצא" -
 אדם שטעה וברך על הפירות שגדלים בעץ
 "בורא פרי האדמה", יצא ידי חובה, כיון
 שגם העץ גדל באדמה.

"ועל פרות הארץ בורא פרי העץ לא יצא" -
 אדם שברך על דבר שגדל באדמה "בורא
 פרי העץ", לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור
 ולברך עליו "בורא פרי האדמה".

"על כולם אם אמר שהכל יצא" - על כל
 דבר שברך עליו "שהכל נהיה בדברו", יצא
 ידי חובה.

להלכה: כלל בידנו 'שהכל פוטר הכל',
 ואפילו פת ויין. (שו"ע או"ח סימן רו סעיף א) אך
 זה בדיעבד ולא לכתחילה.

משנה ג:

"על דבר שאין גידולו מן הארץ, אומר

שבעה - מברך עליו. וחכמים אומרים - מברך על איזה מהם שירצה.

משנה ה:

ברך על היין שלפני המזון - פטר את היין שלאחר המזון. בריך
על הפרפרת שלפני המזון - פטר את הפרפרת שלאחר המזון.
ברך על הפת - פטר את הפרפרת. על הפרפרת - לא פטר את
הפת. בית שמאי אומרים אף לא מעשה קדרה.

שאוכל אחרי הסעודה, לפני ברכת המזון.
"ברך על הפת, פטר את הפרפרת" - אדם
שברך על הלחם "המוציא לחם מן הארץ",
פטר בברכתו כל דבר שאוכלים אותו עם
הלחם, כגון: בשר, דגים, ביצים.

"על הפרפרת, לא פטר את הפת" - אדם
שברך "שהכל נהיה בדברו" על כל דבר
שאוכלים אותו עם לחם, לא פטר בברכתו
גם את הלחם.

"בית שמאי אומרים אף לא מעשה קדרה"
- בית שמאי אומרים, אדם שברך ברכת
"שהכל" על דברים שאוכלים אותם עם
לחם כגון: בשר, דגים, ביצים, אינה פוטרת
דבר שבישלו אותו בסיר, כגון אטריות
שברכתם "בורא מיני מזונות".

הסבר אחר: "פרפרת" היא עוגה שמברכים
עליה "בורא מיני מזונות".

תנא קמא סובר: בריך על הפרפרת (עוגה)
לא פטר את הפת. אבל פוטר בברכתו
תבשיל שבישלו אותו בסיר, וכגון אטריות,
שברכתם "מזונות".

זית, תמר, ופירות אחרים שאינם משבעת
המינים. דעת רבי יהודה, שיברך על פרי
משבעת המינים ויפטור את שאר הפירות,
כי יש חשיבות לפירות שהשתבחה בהם
ארץ ישראל.

"וחכמים אומרים, מברך על איזה מהם
שירצה" - חכמים אומרים שיכול לברך על
איזה פרי שירצה, גם אם הוא לא משבעת
המינים, כיון שעדיף יותר לברך על פרי
שחביב על המברך.

משנה ה:

"ברך על היין שלפני המזון, פטר את היין
שלאחר המזון" - אדם שברך על היין
"בורא פרי הגפן" לפני שאכל, פטר בברכתו
גם את היין שישתה אחרי שאכל, לפני
ברכת המזון.

"ברך על הפרפרת שלפני המזון, פטר את
הפרפרת שלאחר המזון" - אדם שברך
"שהכל נהיה בדברו" על 'פרפרת', שהוא
כל דבר שנוהגים ללפת בו את הלחם,
כגון: בשר, דגים, ביצים, ואכל אותם לפני
הסעודה. פטר בברכתו גם את הפרפרת

משנה ו:

היו יושבין לאכול - כל אחד ואחד מברך לעצמו. הסבו - אחד מברך לבדם. בא להם יין בתוך המזון - כל אחד ואחד מברך לעצמו. לאחר המזון - אחד מברך לבדם. והוא אומר על המגמר -- אף על פי שאין מביאין את המגמר אלא לאחר הסעודה.

משנה ז:

הביאו לפניו מליח בתחלה, ופת עמו - מברך על המליח ופוטר את הפת, שהפת טפלה לו. זה הכלל: כל שהוא עקר,

כדי להוציא את חבריו ידי חובה, והם תוך כדי אכילתם, בעת שיענו אמן הם עלולים להיחנק.

"לאחר המזון, אחד מברך לכולם" - אם הביאו להם יין אחרי שסיימו לאכול, אחד מהם מברך ומוציא את כולם ידי חובה.

"והוא אומר על המוגמר, אף על פי שאין מביאין את המוגמר אלא לאחר הסעודה" - מי שמברך ברכת המזון, מברך גם על עצי בשמים שמביאים לאחר הסעודה.

משנה ז:

"הביאו לפניו מליח בתחילה ופת עמו, מברך על המליח ופוטר את הפת, שהפת טפלה לו" - אדם שאכל הרבה פירות מתוקים, והביאו לו דבר מלוח (דג), ולחם שישבור את המתיקות, מברך על הדבר המלוח ופוטר את הלחם, משום שהוא אוכל את הלחם כיון שקשה לו לאכול את הדבר המלוח בלי לחם, והלחם טפל לדבר המלוח.

"זה הכלל, כל שהוא עיקר ועמו טפלה,

בית שמאי סוברים: ברך על הפרפרת (עוגה) בורא מיני מזונות, אינו פוטר בברכתו לא את הלחם, ולא תבשיל שהתבשל בסיר, כגון אטריות שברכתם מזונות. ואין ההלכה כמו בית שמאי.

משנה ו:

"היו יושבין לאכול, כל אחד ואחד מברך לעצמו" - בתקופת המשנה, כאשר קבוצת אנשים היו רוצים לאכול ביחד, היו אוכלים כשהם מסבים על מיטות לצד שמאל (כמו שאנחנו אוכלים בהסבה בליל הסדר). ואומרת המשנה אם קבוצת אנשים ישבו לאכול ולא הסבו, כל אחד מברך לעצמו.

"הסבו, אחד מברך לכולם" - אם אכלו כשהם שוכבים על מיטות ומסבים לצד שמאל, אחד מהם מברך ומוציא את כולם ידי חובה.

"בא להם יין בתוך המזון כל אחד ואחד מברך לעצמו" - אם הביאו להם יין באמצע הסעודה, כל אחד מברך לעצמו. חכמים חששו, שאם אחד מהקבוצה יברך בקול

וְעֵמּוּ טַפְלָהּ - מְבָרֵךְ עַל הָעֵקֶר וּפוֹטֵר אֶת הַטַּפְלָה.

משנה ח:

אָכַל תְּאֵנִים עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים - מְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶן שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת דְּבָרֵי רֵבֶן גַּמְלִיאֵל. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים - בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר - אֶפְלוּ אָכַל שֶׁלֶק, וְהוּא מְזוֹנֹו - מְבָרֵךְ אַחֲרָיו שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. הַשּׁוֹתֶה מַיִם לְצִמְאוֹ - אוֹמֵר: שֶׁהֵכַל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר - בּוֹרָא נִפְשוֹת רַבּוֹת.

מזונו, מברך אחריו שלוש ברכות" - רבי עקיבא אומר, אפילו אם אדם אכל סלט ירקות ושבע ממנו, מברך אחר אכילתו ברכת המזון.

"השותה מים לצמאו, אומר שהכל נהיה בדברו" - אדם ששותה מים להרוות צמאונו, מברך "שהכל נהיה בדברו", ודווקא כשהוא צמא, אך אם הוא שותה לבלוע מאכל שנתחב בגרונו, לא מברך על המים.

"רבי טרפון אומר, בורא נפשות רבות" - רבי טרפון אומר, מברכים על המים "בורא נפשות רבות".

להלכה: אין הלכה כמו רבי טרפון. אלא, אם צמא ושותה מים, מברך לפני השתייה "שהכל נהיה בדברו", ואם שתה רביעית, מברך אחרי השתייה, "בורא נפשות רבות".

מברך על העיקר ופותר את הטפלה" - המשנה אומרת כלל: אדם שאוכל דבר שהוא עיקר הסעודה, ויחד איתו אוכל גם דבר שהוא טפל לסעודה, הדין הוא שמברך על הדבר שהוא עיקר, ובזה גם פותר את הדבר שהוא טפל.

משנה ח:

"אכל תאנים, ענבים ורימונים, מברך אחריהן שלוש ברכות, דברי רבן גמליאל" - רבן גמליאל אומר, אדם שאכל תאנים, ענבים ורימונים מברך אחר אכילתו ברכת המזון.

"וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלוש" - חכמים אומרים, מברך אחר אכילתו "על העץ ועל פרי העץ", וחותרם "על הארץ ועל פרותיה".

"רבי עקיבא אומר, אפילו אכל שלק, והוא

פרק ז

משנה א:

שְׁלֹשָׁה נִשְׁאָכְלוּ בְּאַחַד - חֵיבִין לְזֶמֶן. אֲכַל דְּמַאי, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן
שֶׁנִּטְלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַשְּׂמֵשׁ שֶׁאֲכַל
בַּיִת, וְהַכּוֹתִי - מְזֻמָּנִין עֲלֵיהֶם. אֲכַל אֶכֶל טָבֵל, וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן,
שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְהַשְּׂמֵשׁ

פרק ז

משנה א:

מעשר שני והקדש שלו, ושילם את הקרן
ולא שילם את החומש - מזמנים עליו.

"והשמש שאכל כזית, והכותי, מזמנים
עליהם" - שמש שאכל כזית מזמנים עליו,
למרות שנראה שאין לו קביעות כי הוא
הולך ובא.

כותי שאכל בחבורה מזמנים עליו. משנה
זו היא משנה קדומה ומדברת על כותים
שהתגיירו, והתייחסו אליהם כיהודים
לכל דבר.

ועל אלה אסור לזמן:

"אבל אכל טבל" - אדם שאכל דגן לפני
שהפרישו ממנו תרומות ומעשרות.

"ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו" -
ומעשר ראשון שנטל הלוי אחרי שהתחייב
בתרומה גדולה, והפריש ממנו תרומת
מעשר אך לא ניטלה ממנו תרומה גדולה.
לא מזמנים עליו, כיון שהוא גזל תרומה
גדולה מהכהן.

"ומעשר שני והקדש שלא נפדו" - אדם
שאכל מעשר שני והקדש שלא נפדו לפי
ההלכה, כגון שפדה את מעשר שני על

"שלושה שאכלו כאחד, חייבין לזמן" -
שלושה אנשים שאכלו ביחד, חייבים לזמן
בלשון רבים: "נברך שאכלנו משלו". וכעת
המשנה מפרטת על מי מותר לזמן ועל מי
אסור לזמן.

על אלה מותר לזמן:

"אכל דמאי" - אדם שאכל פירות של עם
הארץ, שלא יודעים אם הפרישו מהם
מעשרות, מזמנים עליו, כיון שרוב עמי
הארץ מעשרים.

"ומעשר ראשון שנטלה תרומתו" - אדם
(לוי), שאכל פירות שהפרישו מהם תרומת
מעשר שהוא 'מעשר מן המעשר' (לאחר
שקיבל הלוי מעשר ראשון מישראל צריך לתת מעשר
ממנו לכהן) ולא הפריש תרומה גדולה, וכגון
שהלוי הקדים לקחת את מעשר ראשון
בשיבולים, עוד קודם שבעל השדה הפריש
מהם תרומה גדולה - מזמנים עליו, כיון
שהפירות עדיין לא התחייבו בתרומה
גדולה, והלוי חייב לתת רק תרומת מעשר.
"ומעשר שני והקדש שנפדו" - אדם שפדה

שֶׁאֵכָל פָּחוֹת מִכִּזִּית, וְהַנֶּכְרִי - אֵין מִזְמָנִין עֲלֵיהֶם.

משנה ב:

נָשִׁים, וְעֹבְדִים, וְקַטְנִים - אֵין מִזְמָנִין עֲלֵיהֶם. עַד כַּמָּה מִזְמָנִין?
עַד כִּזִּית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד כַּבֵּיצָה.

משנה ג:

כִּיצַד מִזְמָנִין? בְּשִׁלְשָׁה - אוֹמֵר נִבְרָךְ, בְּשִׁלְשָׁה וְהוּא - אוֹמֵר
בָּרְכוּ. בְּעֶשְׂרָה - אוֹמֵר נִבְרָךְ לְאֱלֹהֵינוּ, בְּעֶשְׂרָה וְהוּא - אוֹמֵר
בָּרְכוּ. אֶחָד עֶשְׂרָה, וְאַחַד עֶשְׂרָה רַבּוּא. בְּמֵאָה - אוֹמֵר נִבְרָךְ.

(27 גרם) צריכים לזמן. רבי יהודה אומר, אם
אכל כל אחד מהם לחם במשקל של ביצה
(54 גרם), צריכים לזמן. וההלכה כחכמים.

משנה ג:

"כיצד מזמנים" - מבררת המשנה, היאך
עושים זימון?

"בשלושה, אומר נברך" - אם שלושה
אנשים ישבו לאכול יחד, אחד מהם
אומר "נברך".

"בשלושה והוא, אומר ברכו" - אם ארבעה
אנשים ישבו לאכול יחד, אחד מהם
אומר "ברכו".

"בעשרה, אומר נברך לאלוקינו" - אם
עשרה אנשים ישבו לאכול יחד, אחד מהם
אומר "נברך לאלוקינו".

"בעשרה והוא, אומר ברכו" - אם אחד עשר
אנשים ישבו לאכול יחד, אחד מהם אומר
"ברכו לאלוקינו".

"אחד עשרה ואחד עשרה ריבוא" - בין אם
הם עשרה אנשים שאכלו יחד, ובין אם הם

גרוטאות של כסף, או במטבע שאין עליה
צורה, והתורה אמרה "וצרת הכסף" (דברים
יד, כה) - בדבר שיש לו צורה. והקדש שחילל
אותו על קרקע, ולא פדה אותו בכסף,
והתורה אמרה "ונתן את הכסף" - לא
מזמנים עליהם.

"והשמש שאכל פחות מכזית, והנכרי,
אין מזמנים עליהם" - שמש שאכל פחות
מכזית, לא מזמנים עליו. גר שמל ולא טבל,
לא מזמנים עליו, כיון שכל זמן שלא טבל
עדין נחשב לגוי, עד שימול ויטבול.

משנה ב:

"נשים ועבדים וקטנים, אין מזמנים
עליהם" - נשים, עבדים וקטנים אינם
מצטרפים לזימון.

"עד כמה מזמנים, עד כזית. רבי יהודה אומר
עד כביצה" - מבררת המשנה: מה כמות
הלחם שצריך לאכול בשביל שיוכלו לזמן?
חכמים אומרים, שלושה אנשים שישבו
לאכול יחד, וכל אחד מהם אכל כזית לחם

לֵה' אֱלֹהֵינוּ, בְּמֵאָה וְהוּא - אֹמֵר בָּרְכוּ. בְּאַלְף - אֹמֵר נִבְרַךְ לֵה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּאַלְף וְהוּא - אֹמֵר בָּרְכוּ. בְּרִבּוּא - אֹמֵר נִבְרַךְ לֵה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַעֲבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוֹן שְׁאֵכְלָנוּ, בְּרִבּוּא וְהוּא - אֹמֵר בָּרְכוּ. כְּעֶנְיָן שֶׁהוּא מְבַרֵךְ - כֶּךָ עוֹנִין אַחֲרָיו: בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַעֲבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוֹן שְׁאֵכְלָנוּ. רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אֹמֵר, לְפִי רֹב הַקְּהָל הֵן מְבָרְכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח, כז) "בְּמִקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹקִים יְיָ מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל". אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מַה מְצִינוּ בְּבֵית

לֵה' אֱלֹהֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, אֱלֹקֵי הַצַּב־אוֹת, יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוֹן שֶׁאֵכְלָנוּ.

"בְּרִבּוּא וְהוּא, אֹמֵר בָּרְכוּ" - אִם עֲשֵׂרֶת אֱלֹפִים וְאֶחָד אֲנָשִׁים יֵשְׁבוּ לֹאכֹל יָחִיד, אֶחָד מֵהֶם אֹמֵר "בָּרְכוּ לֵה' אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, אֱלֹקֵי הַצַּב־אוֹת, יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוֹן שֶׁאֵכְלָנוּ".

"כְּעֶנְיָן שֶׁהוּא מְבַרֵךְ, כֶּךָ עוֹנִין אַחֲרָיו, בְּרוּךְ ה' אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹקֵי הַצַּב־אוֹת וְיוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוֹן שֶׁאֵכְלָנוּ" - כִּפִּי הַנוֹסֵחַ שֶׁאֹמֵר הַמְּזַמֵּן אֹמֵר כֶּךָ עוֹנִים אַחֲרָיו, וְכִגּוֹן: "בְּרוּךְ אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹקֵי הַצַּב־אוֹת וְיוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוֹן שֶׁאֵכְלָנוּ".

"רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אֹמֵר, לְפִי רֹב הַקְּהָל הֵן מְבָרְכִין, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּמִקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹקִים, ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל" (תהלים סח, כז) - רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אֹמֵר כֹּל שֵׁשׁ יוֹתֵר אֲנָשִׁים הִבְרַחַה מִשְׁתַּנָּה בְּהִתְאָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִקְהֵלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹקִים, ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל" (שם).

"אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מַה מְצִינוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת,

עֲשֵׂרֶת אֱלֹפִים אֲנָשִׁים שֶׁאֵכְלוּ יָחִיד, אֶחָד מֵהֶם אֹמֵר "בָּרְכוּ לֹאֱלֹקֵינוּ", אֵלֶּה הֵם דְּבָרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. (רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי סוֹבֵר, כֹּל שֵׁשׁ יוֹתֵר אֲנָשִׁים, כֶּךָ נֹסֵחַ הַזִּימּוֹן מִשְׁתַּנָּה וְכִמּוֹ שִׁיבּוּאֵר לְקַמּוֹן). "בְּמֵאָה, אֹמֵר נִבְרַךְ לֵה' אֱלֹקֵינוּ" - אִם מֵאָה אֲנָשִׁים יוֹשְׁבִים לֹאכֹל יָחִיד, אֶחָד מֵהֶם אֹמֵר "נִבְרַךְ לֵה' אֱלֹקֵינוּ".

"בְּמֵאָה וְהוּא, אֹמֵר בָּרְכוּ" - אִם מֵאָה וְאֶחָד אֲנָשִׁים יוֹשְׁבִים לֹאכֹל בִּיחָד, אֶחָד מֵהֶם אֹמֵר "בָּרְכוּ לֵה' אֱלֹקֵינוּ".

"בְּאַלְף, אֹמֵר נִבְרַךְ לֵה' אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל" - אִם אֶלֶף אֲנָשִׁים יוֹשְׁבִים לֹאכֹל יָחִיד, אֶחָד מֵהֶם אֹמֵר "נִבְרַךְ לֵה' אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל".

"בְּאַלְף וְהוּא, אֹמֵר בָּרְכוּ" - אִם אֶלֶף וְאֶחָד אֲנָשִׁים יֵשְׁבוּ לֹאכֹל יָחִיד, אֶחָד מֵהֶם אֹמֵר "בָּרְכוּ לֵה' אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל".

"בְּרִבּוּא, אֹמֵר נִבְרַךְ לֵה' אֱלֹקֵינוּ אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, אֱלֹקֵי הַצַּב־אוֹת, יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמְּזוֹן שֶׁאֵכְלָנוּ" - אִם עֲשֵׂרֶת אֱלֹפִים אֲנָשִׁים יוֹשְׁבִים לֹאכֹל יָחִיד, אֶחָד מֵהֶם אֹמֵר "נִבְרַךְ

הַכִּנְסָה? אֶחָד מֵרַבִּין וְאַחַד מוֹעֲטִין - אֹמֵר, בָּרְכוּ אֶת ה'. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אֹמֵר, בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְּבֹרָךְ.

משנה ד:

שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ בְּאֶחָד - אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק. וְכֵן אַרְבָּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה. שְׁשֶׁה - נִחְלָקִין. עַד עֶשְׂרֶה. וְעֶשְׂרֶה - אֵינָן נִחְלָקִים. עַד שִׁיחִיו עֲשָׂרִים.

משנה ה:

שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת נִשְׁהִיו אוֹכְלוֹת בְּבֵית אֶחָד, בְּזִמְן שֶׁמִּקְצָתָן רוֹאִין

קבוצות, שנים ושנים או שלושה ושנים, כי כולם התחייבו בזימון ואינם יכולים להיפרד. "ששה נחלקין, עד עשרה" - ששה אנשים שאכלו יחד יכולים להיחלק לשתי קבוצות של שלושה ושלושה. וכן שבעה, שמונה ותשעה אנשים שאכלו יחדיו, יכולים להיחלק לשתי קבוצות וכגון: ארבעה ושלושה, ארבעה וארבעה, ששה ושלושה. אבל עשרה אנשים שאכלו יחד אינם יכולים להיחלק, כיון שהתחייבו בזימון בשם ה'.

"ועשרה אינן נחלקין עד שיהיו עשרים" - עשרה אנשים או יותר אינם יכולים להיחלק עד שיהיו עשרים. כיון שאם יתחלקו לשתי קבוצות, קבוצה אחת תהיה פחותה מעשרה אנשים, ולא יוכלו לזמן בשם ה'. אבל אם יהיו עשרים אנשים יוכלו להיחלק לשתי קבוצות, וכל קבוצה בפני עצמה תוכל לברך בשם ה'.

משנה ה:

"שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד, בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו

אחד מרובין ואחד מועטין אומר ברכו את ה'" - רבי עקיבא אומר, כמו שבבית הכנסת אין הבדל אם יש הרבה מתפללים או מעט מתפללים, אומרים את אותו הנוסח "ברכו את ה'", כך גם בזימון של ברכת המזון אין הבדל אם יש עשרה אנשים או עשרת אלפים אנשים, אחד אומר "נברך לאלוקינו".

"רבי ישמעאל אומר, ברכו את ה' המבורך" - רבי ישמעאל אומר שבבית הכנסת אומרים "ברכו את ה' המבורך", ולא רק "ברכו את ה'", והלכה כר' ישמעאל.

משנה ד:

"שלושה שאכלו כאחד, אינן רשאים לחלק" - שלושה אנשים שישבו יחד לאכול, התחייבו בזימון, ואינם יכולים להיפרד זה מזה ולברך כל אחד בנפרד, או שנים ביחד ואחד בנפרד.

"וכן ארבעה וכן חמישה" - כמו כן ארבעה אנשים שאכלו יחד, או חמישה אנשים שאכלו יחד, אינם יכולים להיחלק לשתי

אלו את אלו - הרי אלו מצטרפין לזמון. ואם לאו - אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן. אין מברכין על היין - עד שיתן לתוכו מים, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים מברכין.

פרק ח

משנה א:

אלו דברים שביין בית שמאי ובית הלל בפסעודה. בית שמאי אומרים, מברך על היין ואחר כך מברך על היין. ובית הלל אומרים, מברך על היין ואחר כך מברך על היין.

מצטרפין לזמון. ואם לאו, אלו מזמנין לעצמן ואלו מזמנין לעצמן" - שתי חבורות אנשים שאכלו בבית אחד בשתי קבוצות נפרדות, אם קבוצה אחת רואה את הקבוצה השניה, יכולים לזמן ביחד. ואם לא רואים זה את זה, כל קבוצה תזמן לעצמה.

לא מברכין על יין "בורא פרי הגפן", עד שמוזגים לתוכו מים. הסיבה לכך היא כיון שהיין שלהם היה חזק, ולא היה ראוי לשתייה אם לא מוזגים לתוכו מים.

"וחכמים אומרים, מברכים" - חולקים על רבי אליעזר ואומרים, אפשר לברך על היין "בורא פרי הגפן", גם אם לא מוזג לתוכו יין.

"אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים, דברי רבי אליעזר" - רבי אליעזר אומר,

פרק ח

משנה א:

השבת, ולאחר מכן מברכים על היין "בורא פרי הגפן", כיון שקודם קידש היום, ואחר כך בא יין על השולחן.

"ובית הלל אומרים, מברך על היין ואחר כך מברך על היין" - בית הלל אומרים, מברך על היין "בורא פרי הגפן", ואחר כך מברך על קידוש היום וחותרם "ברוך אתה ה' מקדש השבת". וזה מכיון שהיין או הפת הם הגורמים לקידוש, שאם אין לו יין או פת, אינו יכול לקדש.

"אלו דברים שביין בית שמאי ובית הלל בסעודה" - מבארת המשנה, אלו הדברים שנחלקו בהם בית שמאי ובית הלל בהלכות סעודה.

"בית שמאי אומרים, מברך על היין ואחר כך מברך על היין" - בית שמאי אומרים, בקידוש ליל שבת מברכים תחילה על קידוש היום וחותרם "ברוך אתה ה' מקדש

משנה ב:

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, נוֹטְלִין לַיָּדִים, וְאַחֵר כֶּךָּ מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס.
וּבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס וְאַחֵר כֶּךָּ נוֹטְלִין לַיָּדִים.

משנה ג:

בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים, מְקַנְחֵי יָדָיו בַּמַּפָּה וּמַנִּיחָהּ עַל הַשּׁוֹלְחָן. וּבֵית
הֵלֵל אוֹמְרִים, עַל הַכֶּסֶת.

משנה ב:

משנה ג:

"בית שמאי אומרים, נוטלין לידים, ואחר כך מוזגין את הכוס" - בית שמאי אומרים, נוטלים ידים לסעודה, ואחר כך מוזגים את כוס היין לקידוש. כיון שאם ימזגו את כוס היין תחילה, היין עלול להישפך לתחתית הכוס, וכאשר יחזיק את הכוס לקידוש, הידיים - שחכמים גזרו עליהם שיהיו שניים לטומאה - יטמאו את המשקים שבתחתית הכוס, והמשקים שבתחתית הכוס יטמאו את הכוס, ואסור להשתמש בכוס טמאה.

"ובית הלל אומרים מוזגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים" - בית הלל אומרים, מוזגים את כוס הקידוש ומברכים עליו "בורא פרי הגפן" ושותים, ואחר כך נוטלים ידים לסעודה. ובית הלל סוברים שאין איסור להשתמש עם כוס שהתחתית שלה טמאה, אבל אם יטול את ידיו תחילה (כדברי בית שמאי) ולא ינגב אותם היטב, המים שעל הידים יטמאו מתחתית הכוס, ויחזרו ויטמאו את הידים, ויאכלו עם ידים טמאות. לכן יעשה קידוש תחילה ואחר כך יטול את ידיו.

"בית שמאי אומרים, מקנח ידיו במפה ומניח על השולחן" - בית שמאי ובית הלל נחלקים בשאלה: האם מותר להשתמש בשולחן טמא? בית שמאי סוברים שאסור להשתמש בשולחן טמא, ובית הלל סוברים שמותר להשתמש בשולחן טמא. ולכן בית שמאי אומרים, אדם שנטל ידיו לארוחה, מנגב את ידיו במגבת ומניח אותה על השולחן, כיון שלשיטתם השולחן חייב להיות טהור, ובכך יוכל להשתמש במגבת במשך כל הארוחה. ואילו אם יניח את המגבת על הכיסא, הכיסא יכול להיות טמא, ואם המגבת רטובה מרוב שימוש, הכיסא יטמא את המים שבמגבת, וכשישתמש במגבת ידיו יטמאו.

"ובית הלל אומרים על הכסת" - בית הלל אומרים, אדם שנטל את ידיו לסעודה, מנגב את ידיו ומניח את המגבת על הכיסא, כיון שלשיטתם השולחן יכול להיות טמא, ואם המגבת רטובה מרוב שימוש, השולחן יטמא את המים שבמגבת, והמים שבמגבת יטמאו את האוכל שעל השולחן. ולכן סוברים בית הלל שיניח את

משנה ד:

בית שמאי אומרים, מכבדין את הבית ואחר כך נוטלין לידים.
ובית הלל אומרים, נוטלין לידים ואחר כך מכבדין את הבית.

משנה ה:

בית שמאי אומרים, נר ומזון ובשמים והבדלה. ובית הלל
אומרים, נר ובשמים ומזון והבדלה. בית שמאי אומרים, שפרא

משנה ה:

"בית שמאי אומרים, נר ומזון ובשמים
והבדלה" - משנתנו עוסקת באדם שאכל
בשבת סעודה שלישית עד מוצאי שבת,
ויש לו רק כוס יין אחת, ועליו הוא צריך
לברך ברכת המזון, ולעשות עליו הבדלה.
נחלקו בית שמאי ובית הלל מה קודם
למה: בית שמאי אומרים, מברך קודם על
הנר "בורא מאורי האש", כיון שהוא נהנה
ממנו מיד, אחר כך מברך ברכת המזון על
המזון שאכל, אחר כך מברך "בורא עצי
בשמים" על בשמים שמריח, ולבסוף מברך
"המבדיל בן קודש לחול" כדי לאחר את
יציאת השבת כמה שיותר.

"ובית הלל אומרים, נר ובשמים ומזון
והבדלה" - בית הלל חולקים על בית שמאי
ואומרים שסדר הברכות הוא כך: תחילה
מברך על הנר "בורא מאורי האש", אחר
כך מברך "בורא עצי בשמים" כדי להסמיך
בשמים לנר, כיון ששניהם קשורים ליציאת
השבת, אחר כך מברך ברכת המזון, ולאחר
מכן הבדלה.

"בית שמאי אומרים, שפרא מאור האש"
- בית שמאי אומרים, על הנר מברכים

המגבת על הכיסא, ומוטב שידי יטמאו
מהמגבת שעל הכיסא טומאה מדרבנן,
ולא יטמאו המאכלים שעל השולחן
שטומאתם מהתורה.

משנה ד:

"בית שמאי אומרים, מכבדין את הבית ואחר
כך נוטלין לידים" - בית שמאי אומרים,
מנקים את השולחן ואת המקום שאכלו
בו, ואחר כך נוטלים ידיים ל"מים אחרונים".
בית שמאי חוששים שמא השמש יהיה עם
הארץ, ולא יפנה חתיכות של לחם שיש
בהם כזית, ואם יטלו ידיים ל"מים אחרונים",
המים עלולים להתזז על חתיכות הלחם
שיש בהם כזית ולהמאיס אותם, ולא יהיו
ראויים לאכילה.

"ובית הלל אומרים, נוטלין לידים ואחר
כך מכבדין את הבית" - בית הלל סוברים
שאסור להשתמש בשמש עם הארץ,
ושמש תלמיד חכם ידע לפנות חתיכות לחם
שיש בהם כזית, לפני שנוטלים ידיים ל"מים
אחרונים". ולכן לשיטתם נוטלים ידיים ואחר
כך מנקים את השולחן ואת מקום האכילה,
ואם המים יתזזו, יהיה זה על פירורים שאין
בהם כזית, שמותר לאבדם בידים.

מאור האש. ובית הלל אומרים, בורא מאורי האש.

משנה ו:

אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של נכרים, ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים, ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני עבודה זרה. אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו.

משנה ז:

מי שאכל ושכח ולא ברך, בית שמאי אומרים, יחזור למקומו ויברך. ובית הלל אומרים, יברך במקום שנזכר. עד אימתי הוא מברך? עד כדי שיתעכל המזון שבמעיו.

וכן אסור לברך על נר ובשמים שהם לצורך בשבת ימי בראשית. "מאור" - אש אחת.

"שברא מאור האש", "ברא" - בעבר, בשבת ימי בראשית. "מאור" - אש אחת.

"אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו" - על הנר צריך לברך כאשר קרובים אליו ונהנים מאורו.

"ובית הלל אומרים, בורא מאורי האש" - בית הלל חולקים ואומרים, על הנר מברכים "בורא מאורי האש", גם "בורא" הוא לשון עבר, "מאורי" הוא לשון רבים והוא מכיון שיש באש כמה גוונים: אדום, ירוק ולבן.

משנה ז:

"מי שאכל ושכח ולא ברך, בית שמאי אומרים יחזור למקומו ויברך, ובית הלל אומרים, יברך במקום שנזכר" - אדם שאכל ושכח לברך והלך לדרכו, ונזכר שלא ברך. בית שמאי אומרים שצריך לחזור למקום שאכל ויברך שם. בית הלל חולקים ואומרים שיכול לברך במקום שנזכר.

משנה ו:

"אין מברכין לא על הנר ולא על הבשמים של נכרים" - אסור לברך על נר של גויים, כיון שהגויים משתמשים בנר בשבת, ואסור לברך על נר שנעשתה בו עבירה. וכן אסור לברך על בשמים של גויים, כיון שהם משתמשים בהם לעבודה זרה.

"עד אימתי הוא מברך - עד כדי שיתעכל המזון במעיו" - מבררת המשנה, עד מתי יכול לברך? כל זמן שהוא שבע מאותה אכילה שזהו סימן שהמזון לא התעכל במעיו - יכול לברך.

"ולא על הנר ולא על הבשמים של מתים, ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני עבודה זרה" - אסור לברך על נר שהדליקו לכבוד המת, ואסור לברך על בשמים שהביאו אותם לצורך המת, כדי שהמת לא יסריח.

משנה ח:

בא להם יין לאחר המזון ואין שם אלא אותו הכוס, בית שמאי
אומרים, מברך על היין ואחר כך מברך על המזון. ובית הלל
אומרים, מברך על המזון ואחר כך מברך על היין. עונין אמן
אחר ישראל המברך, ואין עונין אמן אחר הכותי המברך, עד
שישמע כל הברכה.

פרק ט

משנה א:

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר -
ברוך שעשה נסים לאבותינו. מקום שנעקרה מפנו עבודה זרה,

משנה ח:

"עונין אמן אחר ישראל המברך, ואין עונין
אמן אחר הכותי המברך, עד שישמע כל
הברכה" - עונים אמן אחרי יהודי שמברך,
אפילו אם לא שמע שהיהודי מזכיר את
שם השם. אבל אין עונים אמן אחרי כותי
המברך, אלא רק אם שמע ממנו את
כל הברכה, כיון שחוששים שמא יברך
להר גריזים.

(הכותים הם גויים שהתגיירו בגלל שאריות היו
טורפים אותם. בתחילה התייחסו אליהם כיהודים לכל
דבר, עד שראו שהם משתחוים ליונה בהר גריזים,
ומאז מתייחסים אליהם כגויים לכל דבר).

"בא להם יין לאחר המזון ואין שם אלא
אותו הכוס, בית שמאי אומרים, מברך על
היין ואחר כך מברך על המזון" - הביאו
להם יין אחרי שסיימו לאכול, בית שמאי
סוברים שלא צריך לברך ברכת המזון על
כוס יין, לכן מברך על היין, ואחר כך מברך
ברכת המזון.

"ובית הלל אומרים, מברך על המזון ואחר
כך מברך על היין" - בית הלל סוברים
שצריך לברך ברכת המזון על כוס יין, ולכן
מברך ברכת המזון, ואחר כך מברך על היין.

פרק ט

משנה א:

שרואה מקום שנעשה בו נס לאבותינו,
כגון: מעברות ים סוף, נחלי ארנון, מעברות
הירדן, אבן שישב עליה משה רבנו עליו

"הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל,
אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו" - אדם

אומר - ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו.

משנה ב:

על הזיקין, ועל הזועות, ועל הפרקים, ועל הרעמים, ועל הרוחות - אומר, ברוך שפחז וגבורתו מלא עולם. על ההרים, ועל הגבעות, ועל הימים, ועל הנהרות, ועל המדברות, אומר - ברוך עושה מעשה בראשית. רבי יהודה אומר, הרואה הים הגדול, אומר - ברוך העושה הים הגדול - בזמן שרואה אתו לפרקים. על הגשמים, ועל הבשורות טובות, אומר - ברוך הטוב והמטיב. ועל השמועות רעות, אומר - ברוך דין האמת.

עושה מעשה בראשית" - על כל אלו מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם עושה מעשה בראשית".

השלום במלחמת עמלק - מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, שעשה נסים לאבותינו במקום הזה".

"רבי יהודה אומר, הרואה את הים הגדול אומר, ברוך העושה הים הגדול, בזמן שרואה אותו לפרקים" - רבי יהודה אומר אדם שראה את האוקיינוס שמקיף את העולם, מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, שעשה את הים הגדול", ומברך רק אם לא ראה את האוקיינוס שלושים יום.

"מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה, אומר ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו" - אדם שראה מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה בארץ ישראל, מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעקר עבודה זרה מארצנו".

משנה ב:

"על הזיקין" - כוכב שנראה שחוצה את השמים, או כוכב שנראה שיש לו זנב.

"ועל הזועות" - על רעידת אדמה.

"ועל הברקים, ועל הרעמים, ועל הרוחות, אומר ברוך שכוחו וגבורתו מלא עולם" - על ברקים, רעמים ורוחות סערה, מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שכוחו וגבורתו מלא עולם".

"על ההרים, ועל הגבעות, ועל הימים, ועל הנהרות, ועל המדברות, אומר - ברוך

"על הגשמים ועל הבשורות טובות, אומר ברוך הטוב והמטיב. ועל השמועות רעות אומר, ברוך דין האמת" - אדם שיש לו קרקע בשותפות עם אדם אחר, מברך על הגשמים "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם הטוב והמטיב". ואם יש לו קרקע לבד, מברך "שהחיינו", ואם אין לו אדמה בכלל, אומר על ירידת הגשמים "מודים אנחנו לך ה' אלוקינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו". על בשורות טובות אומר

משנה ג:

בָּנָה בֵּית חֲדָשׁ, וְקָנָה כְּלִים חֲדָשִׁים, אָמַר בְּרוּךְ שֶׁהַחַיִּינוּ. מְבָרֵךְ
עַל הָרַעָה מַעֲיִן הַטּוֹבָה, וְעַל הַטּוֹבָה מַעֲיִן הָרַעָה. הַצּוֹעֵק לְשַׁעֲבֵר,
הָרִי זֶה תְּפִלַּת שְׂוֹא. כִּיצַד. הִיתָה אִשְׁתּוֹ מְעַבְּרָת, וְאָמַר, יְהִי רְצוֹן
שֶׁתִּלְד אִשְׁתִּי זָכָר, הָרִי זֶה תְּפִלַּת שְׂוֹא. הִיָּה בָּא בְּדֶרֶךְ וְשָׁמַע קוֹל
צוּחָה בְּעִיר, וְאָמַר, יְהִי רְצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֱלוֹ בְּנֵי בֵּיתִי, הָרִי זֶה
תְּפִלַּת שְׂוֹא.

שמצא מציאה ולא מסר אותה למלך,
המלך יכה אותו ויקח ממנו את המציאה,
מכל מקום עכשיו מציאת המציאה היא
דבר טוב, ולכן מברך עליה "הטוב והמטיב".

"הצועק לשעבר, הרי זו תפילת שוא" -
אדם שמתפלל על דבר שכבר קרה, ורוצה
לשנות אותו, הרי זה תפילת שוא.

"כיצד, היתה אשתו מעוברת, ואמר: יהי
רצון שתלד אשתי זכר, הרי זו תפילת שוא"
- המשנה מביאה דוגמה לתפילת שוא,
כגון: אדם שאשתו מעוברת ומתפלל עליה
שתלד זכר, תפילתו לשוא כיון שמין העובר
כבר נקבע.

"היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר,
ואמר: יהי רצון שלא יהיו אלו בני ביתי, הרי
זו תפילת שוא" - דוגמה נוספת לתפילת
שוא: אדם שבא מהדרך ושמע צעקות
בעיר, ואמר: יהי רצון שהאנשים שצועקים
לא יהיו בני ביתי, זוהי תפילת שוא, כיון
שהצעקה כבר נשמעה, ואי אפשר לבטל
את מה שקרה.

ברוך הטוב והמטיב, ועל שמועות רעות
אומר ברוך דיין האמת.

משנה ג:

"בנה בית חדש, וקנה כלים חדשים, אומר
ברוך שהחיינו" - אדם שבנה בית חדש או
קנה כלים חדשים, מברך "ברוך אתה ה'
אלוקינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו
והגיענו לזמן הזה".

"מברך על הרעה מעין הטובה" - אדם
שקרה לו דבר רע, מברך "ברוך דיין
האמת". ואפילו אם בעתיד יצא ממנה דבר
טוב, וכגון שהיה שיטפון בארצו ושטף
את כל התבואה של השנה הזאת, אפילו
שהאדמה תהיה טובה יותר בשנים הבאות,
מכל מקום עכשיו השיטפון הוא דבר רע,
ולכן מברך "דיין האמת".

"ועל הטובה מעין הרעה" - אדם שקרה לו
דבר טוב, מברך "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך
העולם הטוב והמטיב". ואפילו אם בעתיד
יכול לצאת מזה דבר רע, וכגון שמצא
מציאה, ולמרות שייתכן שאם ישמע המלך

משנה ד:

הַנִּכְנָס לְכֶרֶךְ מִתְפַּלֵּל שְׁתֵּים, אַחַת בְּכַנִּיסָתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ.
בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר, אַרְבַּע, שְׁתֵּים בְּכַנִּיסָתוֹ וּשְׁתֵּים בִּיצִיאָתוֹ, וְנוֹתֵן
הוֹדָאָה לְשַׁעֲבֵר, וְצוּעֵק לְעֵתִיד לָבֵא.

משנה ה:

חַיֵּב אָדָם לְכֶרֶךְ עַל הָרָעָה בְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה,
שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ה) "וְאַהֲבַת אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל
נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ", בְּכָל לִבְּךָ, בְּשֵׁנִי יִצְרִיךָ, בִּיצֵר טוֹב וּבִיצֵר
רָע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אֲפִילוֹ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל מְאֹדְךָ, בְּכָל

משנה ד:

שיצא אומר, "מודה אני לפניך שהוצאתני
מכרך זה לשלום". מודה על העבר ומתפלל
על העתיד.

משנה ה:

"חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא
מברך על הטובה" - כאשר אדם מברך "דיין
האמת" על דבר רע, צריך לברך בשמחה
כמו שהוא מברך "הטוב והמטיב".

"שנאמר "ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאורך" (דברים ו, ה) בכל
לבבך - בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע"
- ביצר הטוב לעשות מצוות, וביצר הרע
להימנע מעבירות.

"ובכל נפשך, אפילו הוא נוטל את נפשך" -
צריך למסור את הנפש על קידוש ה'.

"ובכל מאורך, בכל ממונך" - חייב אדם לתת
את כל ממונו, ולא לעבור אפילו על איסור
קטן מדרבנן.

"הנכנס לכרך מתפלל שתיים, אחת בכניסתו
ואחת ביציאתו" - אדם שנכנס לעיר גדולה
שיש בה אנשים רעים ומחפשים עלילות,
מתפלל שתי תפילות: כשנכנס אומר "יהי
רצון שתכניסני לכרך זה לשלום", וכשהוא
יוצא אומר "יהי רצון שתוציאני מכרך
זה לשלום".

"בן עזאי אומר ארבע, שתיים בכניסתו
ושתיים ביציאתו, ונותן הודאה לשעבר,
וצועק לעתיד לבא" - בן עזאי אומר מברך
ארבע ברכות, שתיים בכניסתו, ושתיים
ביציאתו, כיצד:

לפני שנכנס לעיר אומר, "יהי רצון מלפניך
שתכניסני לכרך זה לשלום". אחר שנכנס
אומר, "מודה אני לפניך שהכנסתני לכרך
זה לשלום".

לפני שיוצא מהעיר אומר, "יהי רצון
מלפניך שתוציאני מכרך זה לשלום". אחר

מִמּוֹנָהּ. דָּבָר אַחֵר: בְּכָל מְאֹדָהּ, בְּכָל מְדָה וּמְדָה שֶׁהוּא מוֹדֵד לָהּ הָיָה מוֹדֵד לוֹ בְּמֵאֵד מְאֹד. לֹא יָקַל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ בְּנֶגֶד שַׁעַר הַמְּזֻרָח, שֶׁהוּא מְכוּן בְּנֶגֶד בֵּית קִדְשֵׁי הַקֹּדֶשִׁים. לֹא יָכִינֵם לְהַר הַבַּיִת בְּמִקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ, וּבְפִנְדָּתוֹ, וּבְאַבְק שְׁעַל רִגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנוּ קִפְּנֵדְרִיא, וְרִקִּיקָה מִקַּל וְחֹמֶר. כָּל חוֹתְמֵי בְּרָכוֹת שֶׁהָיוּ בְּמִקְדָּשׁ, הָיוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם. מִשְׁקַלְקְלוֹ הַמִּינִין, וְאָמְרוּ, אֵין עוֹלָם אֱלָא אַחַד, הִתְקִינוּ שִׁיהוּ אוֹמְרִים, מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. וְהִתְקִינוּ,

- אסור לעבור דרך הר הבית כדי לעשות קיצור דרך. כמו כן אסור לרוק בהר הבית מקל וחומר, שהרי אם לנעול נעלים בהר הבית אסור, קל וחומר שאסור לרוק בהר הבית.

"כל חותמי ברכות שהיו במקדש היו אומרים מן העולם" - בבית ראשון היו מברכים כך: "ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם חונן הדעת", וכן בכל שאר הברכות. והשומעים היו עונים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", ולא היו עונים אמן בבית המקדש.

"משקלקלו המינין, ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהיו אומרים מן העולם ועד העולם" - בתקופתו של עזרא הסופר הייתה כת שנקראו מינים, המינים לא האמינו בתחיית המתים ולא בעולם הבא. וכדי לשלול את דברי המינים התקין עזרא ובית דינו לומר בבית המקדש "מן העולם ועד העולם", וכך היו מברכים: "ברוך ה' אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם חונן הדעת", וכן בשאר הברכות, וזה בכדי להורות שיש שני עולמות, העולם הזה והעולם הבא.

"והתקינו, שיהא אדם שואל את שלום חברו

"דבר אחר, בכל מאודך - בכל מידה ומידה שהוא מודד לך הוי מודה לו במאד מאד" - האדם צריך להודות לה' על כל מה שעושה איתו, אם הוא דבר טוב מברך "הטוב והמטיב", אם הוא דבר רע, מברך "דיין האמת".

"לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מכוון כנגד בית קודשי הקדשים" - אסור להתנהג בקלות ראש מול שער המזרח של בית המקדש, כיון ששער המזרח הוא מכוון אל מול קודשי הקודשים. (שער המזרח הוא מול שער עזרת נשים, שער עזרת נשים הוא מול שער עזרת ישראל, שער עזרת ישראל הוא מול פתח האולם, האולם הוא מול ההיכל, וההיכל הוא מול בית קודשי הקודשים).

"לא יכנס להר הבית במקלו, במנעלו, ובפונדתו ובאבק שעל רגליו" - אסור לאדם להיכנס להר הבית עם מקל הליכה, או עם נעליים, או עם ארנק שהיו קושרים אותו על המותנים (פירוש אחר - בגד שלובש על בשרו לספוג את הזיעה כגון גופיה), או עם אבק על הרגלים.

"ולא יעשנו קפנדריא, ורקיקה מקל וחומר"

שִׁיְהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם, שְׁנֹאֹמֵר (רות ב, ד) "וְהִנֵּה
 בָּעִז בָּא מִבֵּית לָחֶם, וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים יֵי עִמְכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ, יְבָרְכֶךָ
 יֵי". וַאֲמֹר (שופטים ו, יב) "יֵי עִמָּךְ גָּבוֹר הָחִיל". וַאֲמֹר (משלי כג, כב)
 "אַל תִּבֹּז כִּי זָקְנָה אִמָּךְ". וַאֲמֹר (תהלים קיט, קכו) "עַתָּה לַעֲשׂוֹת לִי
 הִפְרוּ תוֹרָתְךָ". רַבִּי נִתָּן אֹמֵר, הִפְרוּ תוֹרָתְךָ עַתָּה לַעֲשׂוֹת לִי.

ה' - "אל תבזז כי זקנה אמך" (משלי, שם),
 כלומר, אל תבזז לבועז לומר שמדעתו ברך
 את הקוצרים בשם ה', אלא תלמד מזקני
 אומתך שיש לו על מי לסמוך, שנאמר "עת
 לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים, שם).

"רבי נתן אומר, הפרו תורתך עת לעשות
 לה'" - ר' נתן אומר, יש פעמים שמבטלים
 דברי תורה כדי לעשות לה'. ואף המתכון
 לשאול בשלום חבירו זהו רצונו של מקום,
 שנאמר "בקש שלום ורודפהו" (תהלים לד,
 טו), ולכך מותר להפר תורה ולעשות דבר
 הנראה אסור.

הדרן עלך ביאור המשניות על מסכת ברכות.

תם ונשלם שבח לבורא עולם החי
 וקיים לעולם.

בשם, שנאמר: "והנה בועז בא מבית לחם
 ויאמר לקוצרים ה' עמכם, ויאמרו לו יברכך
 ה'" (רות ב, ד) - תקנה נוספת תקנו עזרא
 ובית דינו: אדם שמברך את חבירו יברך
 אותו בשם ה', וכמו שאמר בועז לקוצרים
 ה' עימכם, והם ענו לו יברכך ה'.

"ואומר ה' עמך גבור החיל" (שופטים ו, יב) -
 אם תאמר שבועז ברך את הקוצרים בשם
 ה' על דעת עצמו ואין ללמוד ממנו, יש
 ראייה נוספת מהמלאך שאמר לגדעון "ה'
 עמך גבור החיל" (שם).

"ואומר אל תבזז כי זקנה אמך" (משלי כג, כב)
 ואומר "עת לעשות לה' הפרו תורתך" (תהלים
 קיט, קכו) - אם תאמר שהמלאך לא שאל
 בשלום גדעון, אלא רק אמר לו שהשכינה
 עמו, ואין ללמוד מזה שמברכים בשם